

A Gyermek.

A gyermekek szellemi munkabírása.

Irta s az 1912. november 9-iki nyilvános gyermektanulmányi értekezleten előadta Nagy László tanítóképző-intézeti igazgató Budapesten.

A szellemi munkabírás meghatározásának pedagógiai és társadalmi fontossága.

Két szempontból szükséges a gyermek szellemi munkateljesítő képességének lehető pontos meghatározása. Elsősorban és közvetlenül fontos azért, mert oktatáskor a gyermektől bizonyos korláton belül a legnagyobb munkateljesítményt kívánjuk. Minden oktatás feladata az egyénben a szellemi fejlődésnek azon legmagasabb fokát létrehozni, amelyre azon egyén az ő eredeti dispozicióinál fogva képes. A fejlődésnek ezt a magas fokát csak nagy erő kifejtésekkel éri el a gyermek.

Azonban a szellemi edzés csak az egyik oldala a szellem mesterséges fejlesztésével szemben támasztható követelményeknek. Ennek a kérdésnek van egy másik oldala is, amely a kifejtett szemponttal egyenlő értékű s ez nem egyéb, mint-hogy a gyermek szellemi munkateljesítménye oktatásközben legyen olyan, amelynek csak jó hatása van, de semmi káros következménye nincs, amely tehát csak előmozdítja a szellemi fejlődést, de sem a testi, sem a szellemi épségben kárt nem okoz. Röviden, *feleljen meg a gyermek szellemi munkateljesítése az egészségügyi követelményeknek.* Ez pedig úgy érhető el, ha a gyermek munkateljesítése az okszerű időt és mennyiségi korlátot meg nem haladja.

Életbevágó pedagógiai érdekek fűződnek tehát a gyermekek szellemi munkateljesítő képességének szabatos megállapításához. Ezzel a fontos kérdéssel csak ujabban, mintegy huszonöt év óta, a gyermektanulmány s a kísérleti pedagógia hatása alatt kezdünk foglalkozni. Ezen ideig, sőt mondjuk, mostanáig tanítottuk a gyermeket anélkül, hogy szellemi teljesítő képességével komolyan törődtünk volna,

aminek az lett a következménye, hogy oktatástani vagy egészségügyi szempontból hibát követtünk el. Oktatásközben vagy lanyhák voltunk, kevesebb munkára szorítottuk a gyermeket, mint amennyire annak lehető magas fokú szellemi fejlődése érdekében szükséges volt. Vagy pedig úgy rendeztük be oktatásunkat, hogy az a gyermek egészségében érzékeny, sőt helyrehozhatatlan károkat okozott. Egy szóval vagy sokat vagy keveset kívántunk.

A szellemi munkabírás exakt meghatározása azonban nemcsak a gyermekekre, hanem a felnőtt emberre nézve is fontos. Az előrehaladó civilizációnak legértékesebb tényezője a minőségre és mennyiségre nézve folyton fokozódó szellemi munka. Az a végsőig fokozott követelmény, amelyet a mai társadalom éppen a szellemi munkásokkal szemben támaszt, arra indítja az egyest, hogy elméleti erővel gazdaságosan bánjon. Ez utóbbi körülmény arra indította a fiziológusokat, pszichológusokat már a múlt század nyolcvanas éveiben, hogy a szellemi munka exakt meghatározásával foglalkozzanak. A munkálatok sorát még 1879-ben *Sikorsky*, a kievi pszichológus, kezdte meg,¹⁾ hosszú idő múlva követték őt a német *Loeb* 1886-ban²⁾ s az olasz *Mosso* 1891-ben³⁾, akik ez irányú exakt vizsgálatoknak a tulajdonképeni megteremtői. Eleinte, a kilencvenes években, sőt a jelen század első éveiben a tanulmányok többnyire *fáradtság-mérések* név alatt jelentek meg. A fáradtság és a munkabírás fogalmának összetévesztése nehézséget okozott a vizsgálatok előrehaladásában. Az utolsó évek munkái azonban, így a *Meumann* nagy munkája is⁴⁾, legalább fogalmilag igyekeznek ezt a két kérdést, a munkateljesítést s a fáradtságot elválasztani s egymástól külön fejezetekben tárgyalják, mindamelllett a kettőnek a módszerei úgyszólván azonosak. Ez az összefüggés az oka annak, hogy ezek e dolgozatban is együtt tárgyaltatnak.

1) I. Sikorsky, Sur les effets de la lassitude provoquée p. les travaux intellectuels chez les enfants a l'âge scolaire. Ann. d'hyg. publ. II. 1879.

2) I. Loeb, Muskeltätigkeit als Masz psychischer Tätigkeit. Pflügers Archiv für gesammte Physiologie 39. 1886.

3) A. Mosso. La Fatica. 1891.

4) Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Paedagogik. Első kiadás II. kötet.

A szellemi munkateljesítés tényezői.

Ismeretes, hogy minden fizikai munka bizonyos erők egymásra hatásának eredménye. Például, ha valamely villamos kocsi a maga terhével bizonyos gyorsasággal előrehalad, abban része van a villamosság vonzó és taszító erejének, a föld vonzásának, a surlódásnak, a levegő ellenálló erejének, a tehetetlenségnek. Ezen erők vagy mint akadályok, vagy mint pozitív hajtó erők működnek s e különböző hatások *eredője* a teljesített munka. A szellemi munkában sincs másképpen. A szellemi munka teljesítésekor is bizonyos erők tusakodnak egymással, amelyek vagy mint akadályok, vagy mint pozitív hatók működnek. Ezeket a különbözőkép ható erőket nevezzük *az elmemunka tényezőinek*. Minthogy az elmemunka ezen tényezők hatásának eredménye, azért szükséges, hogy e tényezőkre fordítsuk egész figyelmünket, ezek hatásának megmérése a tulajdonképeni feladatunk.

Ugyanis a szellemi munkára vonatkozó mérési adatok önmagukban véve keveset mondanak. Nagyobb értékük csak akkor van, ha ezekből az adatokból az elmemunka tényezőire következtethetünk. Ha az adatokból a tényezőket s ezek egymásra hatását meg tudjuk állapítani, úgy megvan a lehetősége annak, hogy törvényeket kapjunk, amelyek segítségével aztán az egyes esetekre következtethetünk, vagy legalább megfejtethjük azokat. Mielőtt tehát a módszereket és a saját méréseimet bemutatom, a szellemi munka tényezőit kívánom ismertetni.

Arra nézve, hogy mik az elmemunka *belső* tényezői, eltérnek a pszichológusok nézetei. Így Kraepelin a következőkben állapítja meg az elmemunka tényezőit: gyakorlat, fáradtság, megszokás, kedv (Anregung), lendület (Antrieb), a gyakorlatvesztés s az üdülés.¹⁾ *Meumann* szerint a tényezők a következők: fáradtság, alkalmazkodás, begyakorlás.²⁾ *Offner* szerint: begyakorlás, megszokás, a kezdés (Anlauf), munkakészség, érdeklődés, akarat, a psychophysikai erő

1) Kraepelin, Die Arbeitskurve. Wundts Phil. Stud. 19. kötet. 1902. 489. old. (Meumann, Vorlesungen II. köt.)

2) Meumann, Vorlesungen. II. kötet. 1907. 5. 1. és 105. l.

önálló ingadozásai.¹⁾ Ha számba vesszük ezeket a különböző fölosztásokat, észrevehetjük, hogy lényegesen nem különböznek s egyes tényezők lényegükre nézve nem egyebek, mint valamely főtényezőnek változatai, részletmotivumai. Szemelőtt tartva ezeket a megjegyzéseket, nemkülönben a magam kísérleteiben fölmerült jelenségeket, az elmemunkának a következő négy főtényezőjét állapíthatjuk meg: *a) a munkához való alkalmazkodás (adaptatio), b) a begyakorlás, c) a fáradtság és d) az akarat.*

Elsősorban említem a *munkához való alkalmazkodást*, amelyen értem a figyelem teljes beilleszkedését a munkába, tehát mindazt, amit a kezdés, a munkakészség, munkakedv megszerzésének neve alá foglalnak a pszichológusok. Gyakorlati módon így fejezhetők ki: az alkalmazkodás kategóriájába tartoznak a kezdés összes nehézségei. Hangsúlyozom ezt a szót, a kezdés *«nehézségei»*, mert ez a tényező a munkateljesítő képességet csökkenti. A kezdéssel járó asthenikus érzelmek okozzák azt, hogy a munkateljesítő képesség a mennyiséget illetőleg a legkedvezőtlenebb a munka kezdetén, némely tanulónál ez az állapot eltart egy, sőt némely esetben két óra hosszág is.

Miután a tanuló a kezdés nehézségeit leküzdötte, a *begyakorlás* hatása kezd mutatkozni az elmemunkán, amelynek kategóriájába foglaljuk a megszokást is. A begyakorlás rendszeren gyors ütemben viszi előre a munkaerőt s hatása alatt kifejlődik az elmemunka legkedvezőbb, leggyümölcsözőbb időszaka, amely eltart egy, sőt a felnőttébb tanulóknál (14—18 éveseknél) két óra hosszág is.

Azonban a munkagyakorlottság fényes korszakának nyomában bizonyos idő múlva föllép árnyék gyanánt a harmadik tényező, a *fáradtság*. Szerencsére, a fáradtságnak rendszeren nem oly rohamos a hatása, mint a begyakorlásnak, úgy, hogy a begyakorlás egy darabig sikeresen küzd a fáradtság hatásával. A fáradtság első hatása abban nyilvánul, hogy a munka minősége romlik meg. A munka mennyiségére még jó ideig, néha egy egész óráig nincs hatással a fáradtság, sőt az elmemunka mennyisége a fáradtság első

¹⁾ Offner, Die geistige Ermüdung. 1910. Berlin. Reuther und Reichard. 40. l.

szimptomáinak jelentkezése után is többnyire fölfelé haladó irányt mutat.

Utoljára említtem az *akaratot*, mint munkatényezőt. Nem úgy értem ezt, hogy az akarat utoljára föllépő tényező, hanem, hogy általános faktor, amelynek hatása kezdettől fogva végig több-kevesebb hullámmzással mutatkozik. Az akaraton értendő ugyanis a figyelemnek szándékos beállítása a munkába, aminek a motívumai értelmiek vagy tisztán autoszugesztívek lehetnek. Ide tartoznak tehát mindama tényezők, amelyeket a különböző szerzők érdeklődés, nekihuzdulás, a pszichofizikai erők ingadozásai név alatt említettek s ide tartozik a verseny, a kötelességérzet hatása is. Tapasztalásom szerint az akarat, habár közbeeső ernyedésekkel s lendülésekkel működik, az összes tényezők között a legkitartóbb, akkor is hat, amikor a begyakorlás már elvesztette lendítő erejét. Az elmemunka az utolsó lendületét rendesen az autoszugesztív akaratnak köszöni. Az ilyen eset rendesen jellemző az illető tanuló nagyobb arányú akaraterejére.

A módszerek.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a tudományos vizsgálatok kiterjeszkedhetnek a szellemi munka *egész* folyamatának meghatározására összes tényezőivel együtt, vagy csak annak egyik tényezőjére, például a begyakorlásra vagy a fáradtságra. Eme utóbbi részletmunkában a többi tényezők meghatározásai közül kiemelkednek a fáradtságmérések. A fáradtságnak, mint munkatényezőnek meghatározása igen élénken foglalkoztatja pszichológusainkat s fiziológusainkat, aminek oka a fáradtságnak nagyfontosságú higiénikus hatásában rejlik. Ezek a fáradtságmérések úgy ejtettek meg, hogy azok eredményei jellemzők az elmemunka egész menetére. Ez az oka annak a jelenségnek, hogy az elmemunka meghatározásának külön módszerei nincsenek, hanem az elmemunka kutatói átvették a fáradtságmérések módszereit. Ezért az elmemunka meghatározására irányuló módszerek ma is a «fáradtságmérések» neve alatt ismeretesek. Minthogy tehát idővel a fáradtságméréseknek igen sok módszere fejlődött ki, azért közülök csak a legfontosabbakról emlékez-

hetünk meg, úgyszólván azokról, amelyekre a később mondanók érdekében szükségünk van.

Általában meg szoktuk különböztetni a *közvetlen* és *közvetett* módszereket. A kettő közötti különbség könnyen érthető. A *közvetlen módszer* abban áll, hogy a szellemi munkát magával a szellemi munkával mérjük. Ez a szellemi munka rendesen abból áll, hogy a kísérleti személlyel vagy személyekkel próbafeladatokat végeztetnek, amely próbafeladatok lehetnek azonosak a teljesített szellemi munkával, vagy hasonlitanak hozzá vagy eltérnek tőle. Minél közelebb áll a próbafeladat az eredeti munkához, annál biztosabb az eredmény.

Ide tartoznak az *Ebbinghaus*, *Netsajev* és *Schuyten* által kultivált *emlékezeti módszerek*. Ezek a módszerek abban állottak hogy a tanulók számára a tanóra elején és végén bizonyos számú számokat, betűket vagy szótagokat felírtak s azokat a tanulóknak egyszeri olvasással meg kellett jegyezniök s leírniök. Az elkövetett hibák száma mutatta a fáradtságot.

Ennél még egyszerűbb a *Ritter-féle módszer*, amely szerint a tanulóknak egy bizonyos időn át pl. két percig valamely adott szövegben bizonyos betűket vagy szavakat át kellett húzniök pl. a *r*-t és *R*-t vagy a névelőket. Az áthúzások mennyiségéből következtek a fáradtságot illetőleg a munkaképességre.

A legrégebbi valamennyi között a diktáló módszer, amelyet *Sikorsky* alkalmazott 1878-ban. *Sikorsky* a reggeli tanítás kezdetén diktált egy szöveget $\frac{1}{4}$ óráig s minden óra végén $\frac{1}{4}$ óráig. Az elkövetett hibák száma mutatta a fáradtságot.

A legfejlettebb s a legáltalánosabban alkalmazott valamennyi között az u. n. *számoló* módszer, amelyeket *Laser* és *Burgerstein* alkalmaztak először s *Kraepelin* és *Claparède* megjavítottak. Ezen módszer szerint időszakosként a tanulók bizonyos ideig, pl. 10 percig megszabott számolási feladatokat, pl. szorzásokat vagy összeadásokat végeznek. A fáradtságra az elvégzett feladatok mennyiségéből vagy az elkövetett hibák számából vagy mind a kettőből következtetnek.

A közvetlen módszerrel a legtisztább képet lehet ugyan

kapni a szellemi munka menetéről, mindamellet az ilyen módszerű vizsgálatok egymagukban nem nyújtanak teljes képet a szellemi munka hatásairól. Ezen módszerekkel a szellemi munka következtében föllépő élettani változásokról, például a fáradság élettani szimptomáiról csak keveset tudhatunk meg. Hangsúlyozom ezt a szót, «csak keveset», mert mint később látni fogjuk, a közvetlen módszert lehet úgy alkalmazni, hogy valamit igenis megtudhatunk. Ezeket az élettani hatásokat *a közvetett módszerekkel* vizsgáljuk. A közvetett módszereknek egy másik jó oldala is van. Ezen eljárásokkal a szellemi munka egyes tényezőit a faktorok komplexumából könnyebben s jobban ki lehet zárni, mint a közvetlen módszerekkel, például az akaratot, az adaptációt, sőt még a begyakorlást is. A közvetett eljárásoknak gazdag sokfélesége, egész rendszere fejlődött ki. Lássunk néhányat az elterjedettebbek közül.

A tapintás finomságának vizsgálata az esztéziométerrel. Ezt a fáradságmérésekre először *Griesbach* alkalmazta. Ezen módszer azon alapul, hogy a fáradság fokozódásával a bőr érzékenysége csökken. Tehát minél fáradtabb valaki, az esztéziométer két hegyét annál távolabbra kell állítani a bőr valamely pontján, pl. az arccsonton, hogy a két csúcsot ne kettőnek, hanem egynek érezzük. Tudományos kifejezéssel élve, a fáradság hatása alatt az érzetkülönbség küszöbe növekszik. Magam is számos mérést végeztem esztéziométerrel s állíthatom, hogy esztéziométerrel a fiziológiai fáradságról tiszta adatokat kapni igen nehéz, mert ezek az adatok is jelentékenyen alá vannak vetve a begyakorlás s a figyelemingadozás hatásainak.

Tisztább eredményt kapunk, ha a fáradságot az *érverés száma* és a *vérnyomás változásai* szerint állapítjuk meg. Az érverés számának meghatározására a sphygmométer s a vérnyomás meghatározására a sphygmomanométer szolgál. A fáradság hatása alatt az érverések száma csökken s a vérnyomás gyengül. *Binet* és *Henri* francia pszichológusok végeztek ez irányban számos kísérleteket.

Nagyobbfokú szellemi fáradság hatása alatt az *izommozgás energiája* is csökken. Kevesebbet bírunk s lassabban mozgunk. Ezért a szellemi fáradság meghatározására a különböző izomerő-mérőket is használják, így a *dinamometert*, az

ergográfot (izomerő-mérők) s a közönséges *telegrafbillentyűt* a mozgásgyorsaság meghatározására.

Nagy számmal alkalmaznak még egyéb pszichofizikai és fiziológiai módszereket, amelyeknek leírása azonban ezen előadás szűk keretét meghaladja.

Méréseim.

Kísérleteimet a budapesti VI. ker. állami tanítónőképző-intézetben végeztem. Kísérleti alanyúl szolgált az I. osztály 28 leánynövendéke. Életkoruk átlag 15 év volt.

Kísérleteimben a Kraepelin-féle összeadó módszert alkalmaztam. Az egyesekből álló számoszlopokat a saját célomnak megfelelően magam állítottam össze. E számoszlopokat úgy, amint Claparède is tette a maga kísérleteiben, 4-es csoportokba osztottam. A tanulóknak össze kellett adniok a számokat és pedig a 4-es csoportok szerint. Minthogy felnöttebb tanulókról volt szó, a számoszlopokat a nagyobb számegységekből állítottam össze úgy, hogy a négyes szám-csoportok összege rendszeren 20 és 30 között váltakozott.

Célom volt a munkabírás zsinórmértékévé a végzett munka mennyiségét tenni. Ezért habár kellő munkát adott a tanulóknak az összeadás, mégis feltehető volt, hogy azt hibátlanul vagy legalább kevés hibával végzik.

Kísérleteimet 1911. december 16 án d. e. 8—1 óráig végeztem, a tanítónőképző lélektani laboratóriumában tartott kísérleti lélektani tanfolyam hallgatóinak (4 tanítóképző tanárnak) szives segítségével.

Az első összeadást 8 óra után, az első leckeóra kezdetén végezték a tanulók, a másodikat 9 órakor, a harmadikat 10-kor, a negyediket 11-kor, az ötödiket 12-kor, a hatodikat 1 órakor. A tanulók minden alkalommal pontosan 300 másodpercig dolgoztak. A munkát adott jelre egyszerre kezdték és végezték. Ügyeltünk, hogy egymás dolgozatát ne nézhessék le. Mindenik kísérletnél más helyen kezdték a tanulók a számolást, hogy a begyakorlás hatását csökkentsük.

Megjegyzem, mint fontos tény, hogy a tanulóknak minden egyes alkalommal fel kellett jegyezniök egyéb adatokon kívül a maguk szubjektív érzését, hogyan ment a számolás: *Könnyebben? Nehezebben? Vagy egyenlően? S*

miért? Módszeremben a szubjektív szimptomáknak ez a följegyzése talán újítás gyanánt szerepel. A szubjektív adatok gyűjtését Offner is szükségesnek tartja ugyan, idézett művében (Geistige Ermüdung 10. lap) azonban a kísérlet módját nem állapítja meg. Próbaképen vállalkoztam a szubjektív szimptomákra vonatkozó adatok gyűjtésére s amint látni fogjuk, a kapott adatok jó felvilágosításokat nyújtottak a munkamotivumok hatásáról.

Végül megjegyzem, hogy az első órán (8—9) a tanulók meglehetősen nehéz számtani írásbeli feladatot készítettek, a második órájukon (9—10) történelmet tanultak, 10—11-ig természetrajzot, 11—12-ig magyar nyelvtant s 12—1 óráig kézimunkát. Tehát az illető nap meglehetősen meg volt rakva súlyos elméleti tárgyakkal (4 egymásután).

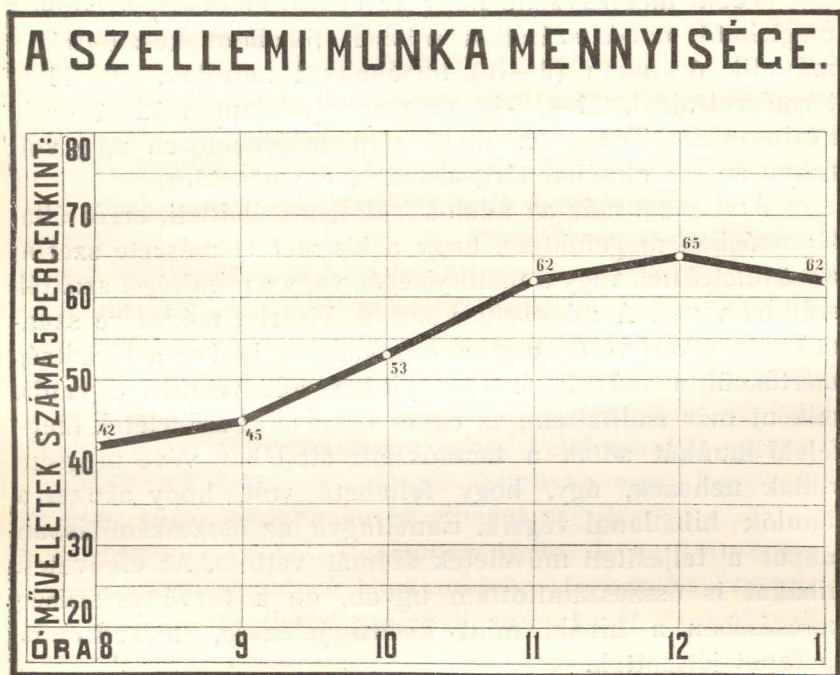
Ami most már az adatok feldolgozását illeti, erről általánosságban megemlítem, hogy a kísérlet természete szerint a műveleteknek vagy a mennyiségét, vagy a minőségét szokták számba venni. A mi esetünkben a kísérlet módszere szándékosan olyan volt, hogy a munkabírás, illetve a fáradtság mértékéül a műveletek mennyisége volt veendő. Ugyanis, miként már említettem, az egyes összeadási műveletek megfelelő munkát adtak a tanulóknak, általában véve mégsem voltak nehezek, úgy, hogy feltehető volt, hogy azokat a tanulók hibátlanul végzik. Ennélfogva az összeszámításban alapul a teljesített műveletek számát vettem. Az elkövetett hibákat is összeszámítottam ugyan, de a törvényszerűség keresésében a hibák, mint kísérő jelenség, másodrendű szerepet játszottak.

I. A munkamennyiség meghatározása. A műveletek számát minden egyes tanulóra nézve mind a hat kísérletre vonatkozólag külön állapítottuk meg, még pedig oly módon, hogy minden helyesen végzett műveletet *egy* egységnek vettünk s a hibás összeadásokat pedig *fél* egységnek vettük. Így tehát minden tanulóra nézve hat számértéket kaptunk. *Ezen számértékek jelezték a tanulók munkateljesítő képességét.*

Hosszura nyulna, fölösleges is volna minden egyes tanuló munkabírását ismertetni. Az egyes egyének munkabírásával legalább egyenlően fontos a tanulók átlagos munkamenetének ismerete, mert a törvényszerűséget, amennyiben ez egyáltalán megállapítható, az átlag mutatja. Tehát kiszámí-

tottam az átlagot s az adatokat grafikusán az I. ábra tünteti föl.

Az első ábra mutatja tehát a tanulók szellemi munkabírásának menetét a teljesített munkamennyiség alapján összeállítva. Esszerint a tanulók (28-an) 8 órakor átlag 42 összeadást voltak képesek csinálni, 9-kor 45-öt, 10-kor 53-at, 11-kor 62-öt, 12-kor a legtöbbet, 65-öt s 1 órakor már csak 62-öt.

Kitűnik az adatokból, hogy a tanulók munkateljesítő képessége a mennyiséget illetőleg a legcsekélyebb volt 8—9 óráig. Ennek a feltűnő jelenségnek oka, mint már tudjuk, nem más, minthogy a tanulók az első órán a munkakezdés nehézségeivel küzdenek. Ezt bizonyítja az is, hogy a tanulók közül számosan (a 28 közül 9) zavartságról, izgatottságról, fejfájásról, melegségről, gyomorfájásról, sőt torokfájásról is panaszkodtak. Ezek a közérzések a fejfájásokkal, torokfájásokkal együtt 9 vagy 10 órára eltűntek, tehát ezeket a fiziológiai állapotokat a munkaadaptáció izgalmainak kell tekintenünk.

Mint a grafikus ábrázolás mutatja, a munka 9 órakerülendült s hatalmas arányokban fejlődött 11 óráig. A munkaenergia ezen virágzó korát kisebb részt annak tulajdoníthatjuk, hogy a tanuló már nem küzd a kezdés nehézségeivel, de főként annak, hogy ekkor egy igen értékes tényező, a begyakorlás érvényesül.

11 órától 12-ig átlag véve még mindig emelkedik a műveletek száma, de már csak kevésbé. Ezt az érdekes tümenényt úgy magyarázzuk, hogy a begyakorlás ereje még mindig érezteti a hatását a tanuló autoszugesztív akarától támogatva, azonban ekkor már az erőnek a fáradtsággal kell küzdenie. A tanuló kitartó energiájától függ, hogy meddig bírja e küzdelmet. A nagy többség, 28 közül 16, egész 12 óráig folyton emelkedő munkaerőt mutatott. De találkozott közülök 6, akinek munkaereje már 11-kor hanyatlani kezdett.

12 óra után a tanulók munkateljesítő képessége általános hanyatlást mutat. Ennek oka, hogy a munka pozitív tényezői, a begyakorlás s a szándékos figyelem mindinkább feladják a küzdelmet a rohamosan növekvő fáradtsággal szemben. Azonban a szellemi erők működése még 1 órakerül, öt órai szellemi munka után sem mutatkozik sikertelennek, ami kitűnik abból, hogy még mindig akadnak egyes tanulók (a 28 közül 5), akiknek munkabírása egész 1 óráig fölmenő irányzatot mutat. Még határozottabb bizonyíték a munkaerők kitartására, hogy a végzett műveletek száma 1 órakerül még mindig jóval nagyobb, mint 8 vagy 9 órakerül s ezen szabály alól egyetlen kivétel sincs.

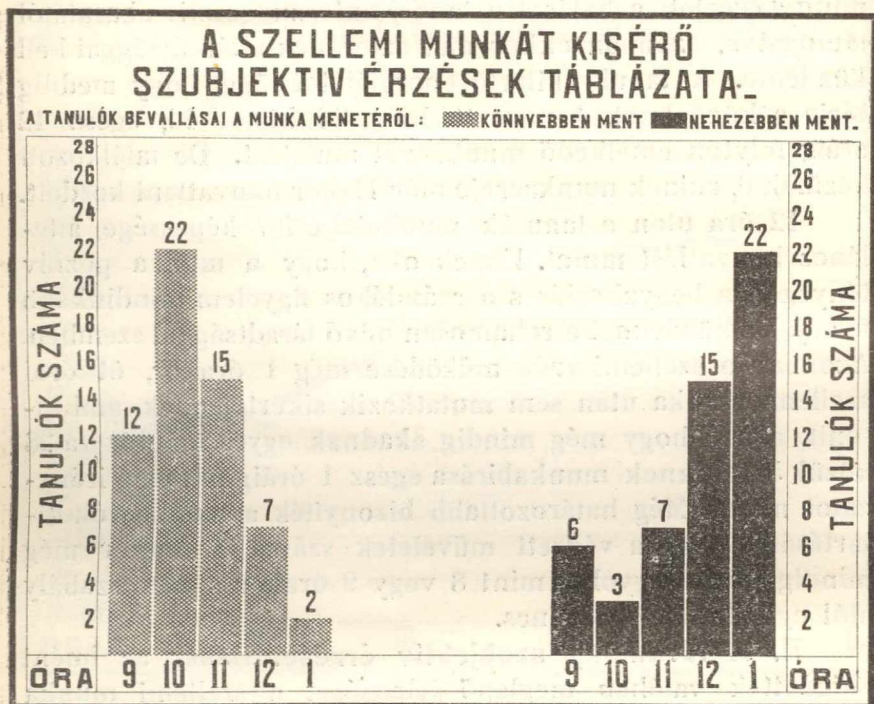
II. A fáradtság szubjektív érzése. Habár az imént előadottak valóban meglepő jelenségei a szellemi munka menetének, amelyek azonban, mint láttuk, könnyen és természetesen módon magyarázhatók, de még világosabbakká válnak a jelenségek, ha a tanulók szubjektív érzéseire vonatkozó adatokat is szemügyre vesszük.

Mint már fennebb említettem, a tanulók minden egyes alkalommal följegyezték, hogy mit éreztek munka közben. Három kérdésre kellett felelniök: *A munka könnyebben ment? Egyenlően? Vagy nehezebben?* s meg kellett okolniök: *miért?*

Az adatokat összegeztem óránként 9 órától 1-ig és megkaptam a háromféle vallomások összegét: könnyebben ment; egyenlően s nehezebben. A három közül csak kétféle vallo-

másokat találtam jellemzőknek, amelyek a «könnyebben ment»-re és a «nehezebben ment»-re vonatkoztak. Azért erről a kettőről grafikus kimutatást készítettem (II. ábra.)

Látjuk ez ábrákon, hogy a tanulók jelentékeny hányadánál a munka *könnyebben ment* 9-kor (28 közül 12-nél), 10-kor (22-nél) és 11-kor (15-nél). Különösen 10 órakor ment végig a munka. Ellenben 12 órakor már csak 7 tanuló érezte a könnyű munka hatását, 1 órakor pedig csak 2.

A «nehezebben ment» név alá foglalt adatok éppen a fordítottját alkotják a «könnyebben ment» adatoknak. Érdekes tünemény, hogy 9 órakor 6 tanuló vallotta, hogy a munka nehezebben ment, ami bizonyára nem egyéb, mint a munkakezdés nehézségeinek megérzése. 10 órakor a minimumra szállt le a nehéz munka kellemetlenségének érzése (mindössze 3 tanulónál), ugyanakkor, amikor más oldalról a könnyű munka érzése a maximumát érte el. 12 órakor erősen felszökik (15-re) a nehezebben dolgozó tanulók száma, ekkor már a többség kezdi érezni a fáradtság kellemetlen

hatását. Ez a jelenség annál sajátságosabb, mert, mint láttuk, 12 óráig általában fokozódik a munkateljesítő képesség. Ez azt bizonyítja, hogy *a fáradtság szubjektív érzése korábban lép fel, mint a munkaképesség hanyatlása*. 1 órakor már a tanulók tetemes többsége érzi a fáradtságot, 28 közül 22. Némelyiknél ekkor már meglehetősen erős a fáradtságérzés. 4-en fejfájás miatt, 1 gyomorfájás miatt s 1 nagy hőség miatt panaszkodtak. Míg 12 órakor csak lappangó állapotban volt a fáradtságérzés, addig 1 órakor határozottá, tudatosá válik, 14 tanuló állítja magáról, hogy fáradt. Némelyik tanulónak az akaratereje még ekkor, a nagy fáradtság ellenére is tud nagyot mivelni. Egy szorgalmas tanuló, akinek munkagörbéje 1 órakor újra jelentékenyen felszökött, azt mondja: «Elég könnyement, de végkép kimerültem». Többeknél (8-nál) mutatkozik, hogy a pusztán akarat ellent tud állani a fáradtságnak.

III. **A hibák száma.** Amiként a fizikai kísérletekben a főfolyamat mellett számbavesszük a melléktüneteményeket is, úgy a mi kísérleteinkben is a szellemi mennyiség, mint főszempont mellett nem kerülhették el figyelmünket a minőségváltozások sem. Reméltük, de nem következett be, hogy a kapott adatok összhangba hozhatók lesznek a mennyiségre vonatkozó eredményekkel. Összeszámítottuk tehát a hibás műveletek százalékszámát minden egyes esetben. Azután az egyes tanulókról szóló adatokból megállapítottuk az átlagszámokat. Ez adatokból megkaptuk százalékszámokban, a fordított érték szerint kifejezve a munka minőségének átlagos menetét 8—1 óráig. Az eredményt a harmadik számú grafikon tünteti fel, amelyben, minthogy fordított értékekről van szó, a százalékszámok fölülről lefelé következnek.

E grafikonra tekintve, az első pillanatban szembe tűnő jelenség, hogy a hibás műveletek száma legkevesebb 8 órakor. Ez a jelenség határozottan szembehelyezkedik a munka mennyiségére vonatkozó adatokkal. Ugyanis míg a kezdő munka a mennyiségre a legrosszabb eredményt, addig minőségre nézve a legjobbat tünteti fel. Úgy látszik tehát, hogy a begyakorlás csak a munka mennyiségére hat javítólag, de nem hat a minőségre. Úgy lehet, hogy a munka minősége közvetlenebbül van alávetve a fáradtság hatásának, mint a mennyisége.

A munka minősége 9 órakor a 38⁰/₀-os fordított érték-

ről leszállott a 6·30/0 fordított értékre s körülbelül ezen a szintvonalon maradt mindvégig vagyis 1 óráig. Közbeesőleg két hullámot látunk, vagyis értékelkedést tapasztalunk 10 órakor és 12-kor.

Ez a hullámozás az első pillanatra érthetetlennek látszik. Azonban ha nem is teljes, de legalább derengő világosság fog támadni, ha számba vesszük a tantárgyakat. A grafikonon be vannak illesztve a 8—1-ig tartott tanítások tárgyai. Ha most

a két tényezőt egymásra vonatkoztatjuk, látni fogjuk, hogy a munka minőségében értékcsökkenés állott be a számtani s természetrajzi órák után, s értékelkedés mutatkozott a történelmi és magyar órák után. Most már eljuthatunk a minőség hullámozás valamelyes megfejtéséhez, ha meggondoljuk, hogy a próbamunka számműveletekből (összeadásokból) állott. Az exakt tárgyak után rosszabbul mentek a számműveletek, addig a humánus tárgyak után jobban. Ezt a jelenséget másféleképp így is fejezhetjük ki: az exakt tárgyak után részleges fáradtság mutatkozott az exakt műveletekkel

szemben, A humánus tárgyakkal való foglalkozás ezt a részleges fáradtságot megszüntette. A valószínűség jellegével állíthatjuk fel tehát azon tételünket, hogy *a munka minőségének változásai kevésbé az általános fáradtságtól, hanem inkább a munkanemek által keltett részleges fáradtságtól függenek. És pedig úgy látszik, a homogén foglalkozások fokozzák a fáradtságot, illetőleg csökkentik a munkaerőt, ellenben a heterogén foglalkozások után kedvezőbb dispozíció jön létre a munkateljesítő képességre nézve.*

IV. Munkatípusok. Az egyéni munkatípusok megállapításának nagy gyakorlati fontossága van. A pedagógusra nézve nem lehet közömbös az ő tanítványai munkabírásának ismerete egyenként és összesen. Hogy mit követelhet és követeljen a tanító az ő tanítványától, azt közvetlenül a tanuló munkateljesítő képességének foka és minősége határozza meg. Az volna a helyes, ha minden pedagógus birtokában megvolna az ő tanítványai munkabírásának görbéje.

A kérdésnek nagy fontossága az oka, hogy ez előadás szűk keretében is foglalkozom a tanulók egyéni munkatípusainak kérdésével. Teszem ezt annyival inkább, mert kísérleti vizsgálataimat ebben az irányban is kiterjesztettem. Megjegyzem azonban, hogy vizsgálataim sokkal kevesebb tanulóra vonatkoznak és egyoldalúabbak, mint hogy a belőlük levont következtetések biztosaknak s véglegeseknek volnának mondhatók.

Meumann Ernő nagy művében¹⁾ Mosso alapján a tanulók szellemi munkájának háromféle típusát különbözteti meg, u. m.:

a) azon típust, amelynél a munkateljesítő képességek maximuma a kezdetre esik s a munkabírás némi hullámzással fokozatosan csökken;

b) azon típust, amelynél a kezdő munka alacsony értékű, de csakhamar eléri a maximumot s azután fokozatosan csökken;

c) azon típust, amelynél a kezdő munka csekély értékű, az érték folyton emelkedik s a vége felé éri el a maximumot.

Meg kell jegyezni, hogy Meumannak e típusai a

¹⁾ Prof. Dr. E. Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik. I. kiadás, 1908. II. kötet. 10. l.

szellemi munkának nem minőségére, hanem *mennyiségére* vonatkoznak. Minthogy az én kísérleteimben is a meghatározások alapjául a munka mennyisége szolgált, azért az összehasonlítás lehetővé válik.

Ugy lehet, azért, mert az én vizsgálataim körülbelül egykorú (14–15 éves) s általában jól kvalifikált tanulókra terjedtek ki, én a Meumann által megállapított két első munkatípust, amelyet a csökkenő munkabírás jellemez, nem találtam. Mind a 28 tanulónak munkabírását jellemzi a fölfelé menő irányzat. *Amennyiben tehát új munkatípusokat állapítok meg, azok nem egyebek, mint a fölfelé haladó munkateljesítés változatai.* Ebben a megjelölt körben a 28 tanulónál a következő munkatípusok voltak megállapíthatók:

a) *Erősen fölfelé haladó típus*, amelyet jellemez, hogy a kezdő és befejező munka mennyiségének nivója között nagy a különbség. Az ide sorolt egyéneknél a munka adaptációja rövid ideig, legfeljebb egy óráig tart, ami után gyors ütemben emelkedik a munkaérték rendszeren 12 óráig, amikor többnyire enyhe hanyatlás áll be. Ennek a típusnak egyik jellemző példáját mutatja a IV. ábra.

b) *Az egyenletesen dolgozó típus*, amelyet jellemez a kezdő és a befejező munka nivója közötti csekély különbség. Jellemzi e típust még, hogy a munka utolsó fázisában hanyatlás vagy egyáltalán nincs, vagy csak jelentéktelen.

c) *Az ingadozó munkatípus*, amelynél a munkabírást kifejező számértékek szabálytalanul váltakoznak. E típusban gyakori az utolsó fázisban is a fölfelé haladó irányzat.

Habár e három típus között vannak átmenetek, mégis jellemzetesen elkülönülnek azok egymástól.

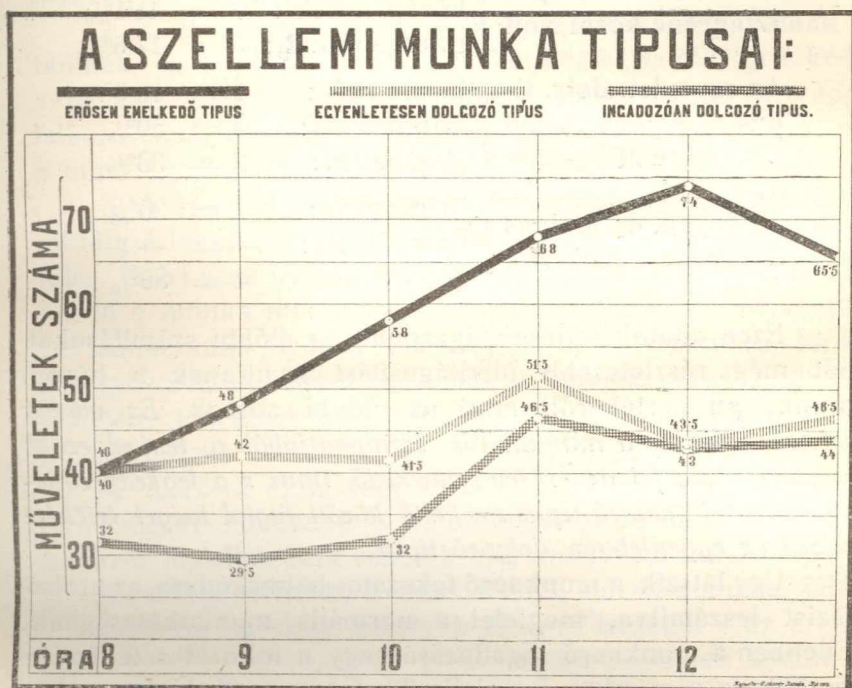
A típusok kérdését azonban ezen három típus felállításával nem tartottam megoldottnak, hanem kutattam ezen típusok *értékét*. A pedagógia az értékek tudománya is és a pedagógus nem elégedhetik meg azzal, hogy ismeri az egyéni típusokat, hanem tudnia kell, melyik típus értékesebb a munka szempontjából, melyik típustól várhat többet, melyiktől kevesebbet.

Hogy a három típus értékét megkaphassam, kiszámítottam mindenik típusba tartozó tanulók számműveleteinek számtani középértékét s az egyes típusok középértékeit. Ezek után egybevetve a három típus munkamennyiségeinek közép-

értékeit, azon nevezetes eredményre jutottam, hogy a *munkaerő szempontjából a legértékesebb az erősen fölfelé haladó típus*. Ugyanis a következő adatokat kaptam:

Az erősen emelk. típusnál az átlagos számműv. középértéke	60·8
Az egyenl. dolg. „ „ „ „	47·3
Az ingadozóan dolg. „ „ „ „	47·7

Látjuk az adatokból, hogy az első típusbeliek jelentősen többet tudtak dolgozni a 2. és 3. típusbelieknél. Ezt

az előnyét az első típus bizonyára a nagyobb s kitartóbb akarateréjének s az új munkával szemben az elme nagyobb befogadó képességének köszönheti.

Azonban nem elégedtem meg az előbbi számítással, hanem az eredmény biztosítása végett ellenőrző számítást végeztem. Kiszámítottam az egyes tanulók átlagos műveletmennyiségeinek mértani középszámát (53·1 művelet) s ehhez viszonyítva a tanulókat három csoportba osztottam. Azokat a tanulókat, akiknek munkaértéke 60-on fölül volt (60·7—

91·2-ig), az első csoportnak vettem. Ezek voltak a *jó munkások*, összesen 9-en. Akiknek 60 és 45 művelet között volt a munkateljesítő képessége, azokat *közepes munkásoknak* vettem, összesen 10-et s azokat, akiknek munkateljesítő képessége 45 műveleten alul volt (45—31·8-ig), a *gyenge munkások* közé soroltam, összesen 9-et. Ezután utána néztem, hogy a három típusban hogyan oszlanak meg a jó, a közepes s a gyenge munkások s a következő adatokat kaptam.

Az erős. emelk. típus 17 egyéne közül volt	{	jó munkás:	7 = 41·0%
		közép munk.:	7 = 41·0%
		gyenge munk.:	3 = 17·6%
Az egyenlet. dolg. típus 6 egyéne közül volt	{	jó munkás:	1 = 16·6%
		közepes m.:	3 = 50%
		gyenge m.:	2 = 33%
Az ingad. dolg. típus 5 egyéne közül volt	{	jó munkás:	1 = 20%
		közepes m.:	— = —
		gyenge m.:	4 = 80%

Ezen adatok teljesen igazolják az előbbi számításokat. Sőt még részletesebb fölvilágosítást nyújtanak a három munkatípus értékéről, mint az előbbi adatok. *Ez adatok szerint ugyanis a munkabírás szempontjából a legkedvezőbb színben tűnik fel az erősen emelkedő típus s a legkedvezőtlenebbül az ingadozó típus s a kettő között foglal helyet értékére nézve az egyenletesen dolgozó típus.*

Ugy látszik, a munkaerő fokozatos halmozódása, az utolsó fázist leszámítva, megfelel a normális munkakészségnek. Ellenben a munkaerő ingadozása vagy a fokozatos fellendülés hiánya a munkaerő csekélyebb fokára vall. Üdvös volna ez irányban gyengetehetségűeken végezni vizsgálatokat.

Gyakorlati következtetések.

Messzire vezetne az összes fáradságmérésekből eddig levont minden gyakorlati szabály ismertetése. Ettől annyival inkább tartózkodom, mert ezen értekezésemnek nem volt célja ezen egész témának felölelése, hanem az általános fejtegetésekből csupán annyinak közlése, amennyi a megejtett vizsgálatoknak az egészbe való beillesztése végett föltétlenül

szükséges volt. Ez okból csakis azon gyakorlati tételre szorítkozom, amelyek a vizsgálódásaimmal szorosán kapcsolva megállapíthatók.

1. Nyolc órai kezdés mellett a 9—11-ig tartó időszak a legkedvezőbb a szellemi munkára nézve a minőséget, de különösen a mennyiséget illetőleg. A napi leckeórákat tehát úgy kell beosztani, hogy erre az időre essenek azok a tantárgyak, amelyek elvontabb gondolkodást s nagyfokú elmélyedést kívánnak, ilyenek a matematikai s a nyelvtani, irodalmi tárgyak.

2. Habár az első órán, 8—9-ig, keveset produkálnak a tanulók, de a munka minőségét illetőleg ez az idő igen kedvező, azért ezen időre kell beosztani a tervezéssel járó foglalkozásokat, amelyeknél a munka mennyisége mellékes, de a minőség, a pontosság fontos.

3. A 11—12-ig való idő a felnőttébb tanulóknál még mindig értékes, de csak a végzett munka mennyiségét illetőleg. Ezért ezen időre teendők azon foglalkozások, amelyeknél fő a munka mennyisége, de a minőség kevésbé lényeges momentum. Ilyenek: az olvasás, írás, számolási, fordítási gyakorlatok. Minél kisebbek a tanulók, annál nagyobb kiméltre szorulnak már ez időben, annál könnyebb munkát adjunk nekik.

4. A 12—1 óráig való időben, amikor a tanulók már a fáradtsággal küzdenek s munkabírásuk csökken, csak a konkrét foglalkozások vehetők elő, amelyek a tanuló elméjét a legkevésbé terhelik, ilyenek a slöjd, női kézimunka, játék, a könnyebb tornázás, amelyek főleg az izmokat s az érzékszerveket foglalkoztatják s bizonyos körülmények között az ének, a zene, amikor a tanulók közül csak néhánynak figyelmét köti le.

5. Kimutattam, hogy az egyes tantárgyak részleges fáradtságot okoznak. Ezért el kell kerülnünk, hogy a tanulók elméje több órában ugyanazon irányban foglalkozzék. A hasonnemű tárgyak felhalmozása káros. Ellenben az órarendben változtassuk a különböző szakú tárgyakat, a humaniorákat s a természettudományi, matematikai s egyéb irányú tárgyakat.

6. Törekednünk kell arra is, hogy a tanulók egészségének kára nélkül lehetőleg kihasználjuk az iskola rendelkez-

zésére adott időt. Már láttuk a begyakorlásnak nagy fontosságát a szellemi munkateljesítés fokozásában. Ügyelnünk kell tehát, hogy a tanulók az iskolai munka folyamán a megszerzett munkakészséget és gyakorlatot el ne veszítsék. Valamint a rövid, úgy a tulságosan hosszú óráközi szünetek sem célszerűek. Nem helyes például némely iskolának az a beosztása, hogy óráközökben csak 10 perces szünetet, de 10 óraker (éppen ekkor!) 30 perces szünetet adnak, mert az elvesztett munkakészség visszaszerzése sok energiapazarlással jár. Legcélszerűbbek általában a 15 perces óráközöket.

A fő erkölcsi érzések kísérleti vizsgálata tanulókon.

Pekri Pekár Károly dr. irodalmi hagyatékából.

Magam sem tudom, hogy juthattam rá akkor ilyen kérdésekre. A pszichológia iránt való első érdeklődésem idejében, gimnázista koromban jegyzőkönyvemben kimutatást állítottam össze osztálytársaim feleleteiről a következő két kérdésre: kit szeret legjobban? mit szeret tenni legjobban? S a feleletek igen jellemzőek voltak.

Azóta gondolkoztam e kérdésekről s rájöttem, hogy tényleg két fő erkölcsi érzésre, az önfenntartás és fajfenntartás ösztönének érzéseire, az egyéni és faji érzésekre tapintottak rá e kérdések. Azért voltak oly jellemzőek a feleletek. Tényleg e két főösztön érzéseinek ismerete már bizonyos erkölcsi képet ad az illető jelleméről.

Nos, e két kérdést épp ezért most is csak ajánlanom lehet a fő erkölcsi érzések kísérleti vizsgálatához tanulókon.

De a legfontosabb erkölcsi érzés a *lelkiismeret*, ez is *faji* érzés, mint Höffding oly találóan mondotta, *faji moralitás*,¹⁾ azaz az öröklés diszpozícióiban és a nevelés által a fajban tovaadódott, állandósult ethikai érzése az ősök nem-

¹⁾ Dr. Harald Höffding: *Ethik*. Leipzig, O. Reiland, 2. Aufl. 1902.

zedékeinek. Mert jegyezzük meg, viselkedéseink megítélésében, ethikai értékelésében nem az ész vezet minket, hanem az érzés, az ethikai érzés, a lelkiismeret. Az erkölcsi értékelések a valóságban érzésítéletek.

E téren az amerikaiak kísérleteztek s utánuk Binet vezetése alatt a párisi Szabad Gyermektanulmányi Társaság¹⁾ tagjai. A kísérlet egy külön, a lelkiismerettel kapcsolatos kérdésnek írásbeli feleletre való feladása a gyermekeknek, amilyen például, melyik életpályát választaná, mit tenne, ha büntetnie kellene oly fiút, aki valami hibát követett el. A feleleteket azután nem, kor, társadalmi osztály s egyéb körülmények szerint csoportosították s úgy vontak belőlük különféle következtetéseket. A *fogalmazások e módszere* igen összetett, a gyakorlatban sokkal finnyásabb, mintsem gondolnók, de elég tanulságos Binet véleménye szerint. Így, rövid megbeszélés után is felmerült a kérdés: szabad-e a gyermek erkölcsi érzéseit fogalmazványban papírra vetett írásbeli feleleteiből megítélni? Vajjon mennyiben felel meg a gyermek valóságos érzülete az írásbeli kijelentéseknek? Ezzel kapcsolatban merült fel ez a kérdés is: vajjon a tanárok és szülők adhatnak-e pontos értesítéseket a gyermekek erkölcsi érzéseiről? Elég objektív megfigyelések lehetnek-e ezek? Vagy merőben szubjektív benyomások? Erre nézve a Társaság igen hosszú és aprólékos kérdőívet állított össze a gyermekek jelleméről, több mint százötven jelzővel. A felelőnek már most egyszerűen törölnie kell az oda nem illőket. Ezeket azután az egy tanulót ismerő több tanárnak is odaadták, óvakodva attól, hogy idejük legyen megbeszélni a dolgot. Kitünt, hogy a kérdőívek alakja már tévedések forrása volt. Ha a felelő törölt valami tulajdonságot, az nemcsak azt jelenthette, hogy a felelő megfigyelte, mily tulajdonságok nincsenek meg a gyermekben, hanem azt is, hogy nincs erről tudomása, hogy erre nézve nem tett megfigyelést. Így történt, hogy három-négy megegyezésre egy még nem egyezés esett. Új kérdőív szerkesztését határozták el. Átlag a törölt tulajdonságok száma háromszorta több a nemtörölttekénél. Mind e kutatások a jellemnek még oly kevésbé előrehaladott tanulmányozására nézve igen érdekesek lehetnek. A leg-

1) *Société libre pour l'étude de l'enfant.*

súlyosabb iskolai hibákat, mint csaló, hazug, veszekedő stb., úgyszólván állandóan törölték a tanárok s ebben Binet sajátos auto-szuggesztiót lát, amennyiben önként növendékeik pártját fogták, amely jóindulat igen hasznos lehet a gyakorlati pedagógiában, de amit nem fogadhat el az exakt tudomány. Bizonyos módon tehát meg kell óvnunk ez adatokat az ily rendbeli hibáktól is.

A Gyermektanulmányi Társaság bizottságai szervezésénél Binet szerint az a jó körülmény, hogy nem lehetnek egyoldalúak, nem esküdhetnek egy tanításra, annyira heterogén elemekből állanak, orvosokból, tanárokból stb. S e bizottságok — folytatja — egyáltalán nem a csacska társalgásnak, hanem a komoly munkának bizottságai. Mindnyájan el vannak telve amaz alapgondolattól, hogy a pszichológiai, pedagógiai kérdéseket nem lehet megoldani irodalmi elméletekkel, hanem a tényeknek lassu, türelmes és aprólékos tanulmányozásával. *«Megfigyelni és kísérletezni, kísérletezni és megfigyelni, int Binet, ez nemcsak a legjobb módszer, hanem az egyellen módszer is, amellyel egy-egy szemernyi igazságot meghódíthatunk az erkölcsi világban épp úgy, mint a fizikai világban.»* Hallgassuk meg mi is, fogadjuk meg mi is e bölcs szavakat.

Pedagógiai Törkévések

A gyengetehetségű tanulók és oktatásuk.

A kisegítő-iskola.

Irta: Klug Péter a siketnémák szegedi intézetének igazgatója.

Ha belépünk az elemi iskola alsóbb osztályaiba és figyelemmel körütekintünk, csakhamar észreveszünk (legtöbbször az első vagy utolsó padban) néhány oly gyermeket, kiket tanítójuk alig méltat figyelemre, vagy ha igen, nevük hallatára az összes tanulók ajkán gúnyos mosoly játszadzik. Hogy az ilyen szerencsétlen ártatlanul szenved végzetének súlyos csapását, arra senki sem gondol. Ő az osztály «butá»-ja, kit mindenki gúnyolhat, kinevethet és ki arra van teremtve, hogy az éretlen tréfák céltáblájául szolgáljon.

Ott ül szegény idegenül társai között; bármerre tekint, mindenhol hideg, csúfondáros szemek fordulnak feléje és ha néha-néha akarna és tudna is felelni, a kétkedő tekintetek beléfojtják a szót s nem nyervén biztatást sehonnan, különben is csekély önbizalmát mihamar elveszti. Még jó, ha tanítója valójában képességeinek fogyatkozásában látja tudatlanságának okát s így megmenekül a büntetések egész sorától; de ez esetben is mennyi megalázást kell túrnia, tanítója pedig, még ha a legnagyobb részvétellel is van iránta, nagyszámú többi növendékei érdekében a gyengetehetségűvel alig foglalkozhatik. Ezért az ilyen gyengeképességű, gyengetehetségű gyermekek elmaradásáért az elemi népiskola tanítóját okolni nem lehet. Az iskola érdeke azt kívánja a tanítótól, hogy közepes képességű tanulóihoz mérten az osztályában levő növendékek minél nagyobb részének az ismeretek egy bizonyos mértékét nyujtsa; de ha idejének nagyobb részét néhány gyengetehetségű tanulóra fordítaná s erejét, ambícióját jórészt néhány gyermeknek áldozná, kétségtelenül

helytelenül fogná fel hivatását és kötelességeit, bárha viszont azt sem nézheti tétlenül, hogy osztályának több növendéke teljesen hiába üljön ott.

Míg tehát egyrészt a gyengetehetségű gyermekek az elemi iskolában semmire sem haladnak, addig másrészt nagyban hátráltatják az osztály többi tanulóit előrehaladásukban s gátolják az iskolát célja elérésében. A szegény gyermekek évről-évre ismétlik osztályukat, elméjük a behatások iránt mind érzéketlenebb lesz s lassanként maguk is beleszoknak abba a gondolatba, hogy semmit meg nem tanulhatnak; majd elérvén 12. évüket, kilépnek az iskolából, anélkül, hogy akárcsak írni, olvasni és számolni keveset megtanultak volna.

Teljesen kétségtelen, hogy aztán az életben is igen nagy kárát vallják az elemi ismeretek hiányának és sokban elhibázott nevelés-tanításuk miatt válnak keresetképtelenné. Pedig époly kétségtelen, hogy megfelelő kiképzés mellett az ilyenek is elsajátítják a mindennapi életben nélkülözhetetlen ismereteket és az életben való boldogulásuk szintén biztosítható.

Hazánkban az ilyen gyengeképességű gyermekek száma meghaladja a 25.000-t; Budapesten 760, Szegeden pedig 91 oly gyermeket irtak össze, kik többi közepes képességű társaikkal együtt haladni képtelenek. Általában a gyengetehetségű tanulók kiválasztásában is az szolgál irányadóul, hogy valamely gyermek akkor sem tud megbirkózni azzal a mérsékelt tananyaggal, amelyet az osztály növendékeinek nagy átlaga könnyedén elvégez, ha különben rendszeren látogatja az iskolát és hanyagsággal sem vádolható.

A gyengetehetségű gyermek szellemi fogyatkozása legtöbbször nem szembetűnő; sokszor csak figyelmetlenségnek vagy hanyagságnak tudják be tudatlanságát, mignem aztán beható megfigyelés után kitűnik, hogy valójában gyengetehetségű. A baj felismerésének nehézségeit növeli, hogy sok ilyen fogyatékos képességű gyermek igen bőbeszédű s kivételesen egyik-másik képességük erősen fejlett. Általában megállapítható azonban, hogy figyelmük nem kitartó, emlékező tehetségük legtöbbször gyenge, aránylag igen kevés elyont fogalommal rendelkeznek, ítélőképességük hiányos, egyszer-egyszer felette könnyen befolyásolhatók, máskor

meg a legérthetlenebb módon makacskodnak. Erkölcsi érzékük is többnyire fogyatékos és aránylag sokan szenvednek különböző testi fogyatkozásokban, idegbajban, hiszteriában, epilepsziában vagy valamely beszédhibában. A budapest-mosonyi-utcai kisegítő iskola szakorvosának kimutatása szerint az 1911—12. tanévben az iskola növendékeinél 29 esetben szerzett, 23-ban öröklött és 28-ban szerzett és öröklött pszihopátia volt a gyengetehetség oka; 28 gyermeknél érzékzavarok is fennállottak és 21-nél súlyosabb testalkati rendellenességek is mutatkoztak.

Mind e körülményekre a normális elméjük iskolája nem lehet figyelemmel, ennek következtében az ilyen gyermekek baja állandóan súlyosbodik s mivel a beteges idegzetű és beszédhibás gyermekek az egészségesekre is káros befolyást gyakorolhatnak, ezekkel együtt nem taníthatók.

Ennélfogva a gyengetehetségű gyermekeket a normális képességűektől el kell különítenünk és pedig nemcsak az ő, hanem emezek érdekében is.

Ez elkülönítés történhetik oly módon, hogy az elemi iskolák egy-egy külön u. n. *kisegítő-osztályában* csoportosítatnak az ilyen gyermekek, avagy a teljesen különálló *kisegítő-iskolában*.

A kisegítő-osztály és iskola eszméje nem új keletű. Németországban, Halléban már 1859-ben nyitottak kisegítő-osztályt s ma már nincsen egyetlen kulturállam, hol számos ilyen iskola ne léteznék. Csak a hozzánk közelebb fekvő Németországra hivatkozom, mely országban az 1911. évben már 267 városban 613 kisegítő-iskola állott fenn 1544 osztállyal, 1828 tanerővel és 35196 tanulóval. Hazánkban az első kisegítő-iskolát 1898-ban az állam állította fel Budapesten a budai oldalon s már 1900-ban a másodikat a pesti oldalon; ezóta a budapesti kisegítő-iskolák száma 3-ra, ezek osztályainak száma — az egyes népiskolák mellett megnyitott kisegítő-osztályokkal együtt — 31-re emelkedett. Ezenkívül kisegítő-iskolák vannak még Egerben, Brassóban, Kecskeméten, Csongrádon, Szatmárnémetiben, Nagybecskerekén (2—2 o.) és Debrecenben (1 o.). Szegeden ez év szeptemberében nyílik meg 2 osztállyal.

Már ez adatok is cáfolhatatlan bizonyítékát adják a kisegítő-iskola szükségességének s ha számba vesszük, hogy

amint láttuk, már egyes kisebb városokban is állanak fenn iskolák a gyengetehetségű gyermekek részére, ez intő jel arra nézve, hogy az ország nagyobb városaiban ily iskolának létesítése tovább nem halasztható.

Szervezetüket illetőleg a kisegítő-iskolák nem sokban különböznek a népiskoláktól; anyagi ügyeiket szintén az iskolaszékek, vagy gondnokságok intézik, a helyi felügyeletet a kir. tanfelügyelők gyakorolják, a szakfelügyelet szempontjából azonban a gyógypedagógiai intézetek orsz. szaktanácsának vannak alárendelve. Céljuk ugyanaz, mint a népiskoláé, t. i., hogy a gyermekeket mindazon legszükségesebb elemi ismeretek birtokába juttassák, amelyek a mindennapi életben még a legszerényebb életviszonyok között is nélkülözhetetlenek. Csakhogy itt t. i. a kisegítő-iskolákban szemelőtt tartva a tanulók gyenge képességeit, a tanítói eljárás sokkal körülményesebb, nagyobb figyelemmel van az egyénre és egyben-másban szakszerű különleges eljárásokat is alkalmaznak. Különös figyelmet fordítanak az érzékek gyakorlására, a feltűnően gyenge akaratérő, a fogyatékos ítélő és emlékező tehetség felébresztésére és fokozására. E körütekintő tanításnak, vagy inkább nevelésnek első, örvendetes következménye, hogy a gyermekek lassanként teljesen átalakulnak, jókedvűekké, vidámakká válnak, életöröm és munkakedv tölti el eddig oly zárkózott szíveiket és fásult kedélyüket; felébred érdeklődésük, megjön a tanuláshoz való kedvük és önbizalmuk is, úgy, hogy belépve a kisegítőiskola valamelyik osztályába, vagy látva az udvaron szaladgáló gyermekeket, azok normális gyermekeknek látszanak.

A tanítás természetesen csak a legszükségesebbekre redukált tanterv alapján történik 6 osztályban; egy-egy osztályban legföljebb 16–20 tanulóval. A tanítási idő a délelőtti első óráira szorítkozik s közben-közben nagyobb szüneteket is tartanak. A legfőbb elvek: világosság, napfény, szabad mozgás. Az elemi ismeretek tanításán kívül fokozottabb gondot fordítanak a kéz ügyességének fejlesztésére (papiros, agyag, famunkára, kefe- és hálókötésre) és a munka megkedveltetésére is. A beszédhibákat szakszerű kezeléssel, az esetleges testi elhajlásokat és egyéb testi bajokat gyógytornával gyógyítják. A kisegítő-iskolák legtöbbszörben a koedukáció honosodott meg, amely itt teljesen bevált; a

fiúkat és a leányokat tehát együtt tanítják és csupán a torna és kézimunka-oktatáskor különítik el.

A felvételt elsősorban külön e célból összeállított bizottságok végzik. E bizottságok tagjai: az illető népiskolák igazgatói és az érdekelt osztályok tanítói, ahonnan a gyenge-tehetségűek kiválasztandók, továbbá a kisegítő-iskola igazgatója vagy tanítója és orvosa. E bizottságok az előző tanév végén vagy az új tanév elején az osztálytanító által bejelentett gyermekeket beható megfigyelés alá veszik és tapasztalataik alapján határoznak a kisegítő-iskolába leendő átutalásukat, vagy az elemiben való meghagyást illetőleg. Előbbi esetben értesítik a szülőket, akik a nyert felvilágosítás után úgyszólván minden esetben örömmel viszik gyermekeiket oda, ahol gyermekük oktatásának eredményességében inkább bizhatnak. Újabban a népiskola igazgatója és az osztály tanítója véleményének meghallgatásával a kisegítő-iskola igazgatója és orvosa eszközlik a felvételt. Berlinben, ahol legtöbb a kisegítő-iskola, minden gyermek, ki elégtelen eredménnyel végzi az elemi iskola első osztályát, az ú. n. előkészítőbe (Vorklasse) kerül s ha itt sem képes haladni, a kisegítőben helyezik el. Azonban egyes szülők maguk is kérelmezhetik gyengetehetségű gyermekeiknek a felvételét s ez esetben a felvétel fölött a kisegítő-iskola igazgatója és orvosa, illetőleg a felettes hatóság határoz. A kisegítőbe kerülő gyermekek kora 7—10 év és a legmagasabb korhatár a 15 év.

Általában igen kívánatos, hogy az ily gyermekek minél előbb beadassanak és pedig nemcsak előhaladásuk, hanem későbbi pályaválasztásuk érdekében is.

Itt kell még szóvá tennem azt a balhiedelmet, mintha akár a gyermekek, akár pedig a szülők vonakodnának a kisegítő-iskolát igénybevenni. Ez előítélet; a szülők boldogok, hogy találnak intézményt, mely gyermekükből embert nevel, a gyermekek pedig általában nem is tudják, hogy miért járnak a kisegítőbe és ebben igen jól érzik magukat; sokkal jobban, mint az elemiben, hol, mint fentebb kifejtettem, csak szenvedés és megalázás az osztályrészük.

Nagy városokban a kisegítő-iskolákkal kapcsolatosan napközi otthonok is vannak, hol a gyermekek reggel 7 órától esti 6 óráig a tanítási időn kívül is tartózkodhatnak, étkezést nyernek és megfelelően foglalkoztattnak. Emellett

még testük ápolására és gondozására, sőt a gyermekek kedélyképzésére is kiterjeszkedik a vezetőségek figyelme.

A 6. osztályt elvégzett, vagy 15. életévüket betöltött növendékeket figyelemmel gyengébb képességeikre és hajlamaikra, további pályaválasztásuknál is irányítják és támogatják. Némely külföldi kisegítő-iskolával kapcsolatosan különböző iparműhelyek is állanak fenn; a tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a kilépettek a rendes iparműhelyekben, kertészetekben és mezőgazdaságokban is igen jól beválnak, s 83⁰/₀-uk keresetképes, 9—10⁰/₀ részben keresi meg kenyerét és csak 8—9⁰/₀ keresetképtelen. Kivételesen akadtak olyanok is, kik a középiskola alsóbb osztályait szintén sikerrel elvégezték. Az iskola székhelyén lakó volt növendékek továbbképzésben is részesülnek; és pedig a fiúk a kisegítő-iparostanonc, a leányok a háztartási iskolában. Az elbocsátott növendékek ezenkívül az iskola tanítója és orvosa által kiállított törzslapot is kapnak, melyek az életben sokszor igen jó szolgálatot tesznek nekik, de bizonyos esetekben a hatóságoknak (pl. büntényeknél, sorozásnál, stb.) felvilágosításul is szolgálnak.

A kisegítő-iskola tanítói általában az elemi népiskola kiválóbb tanítóiból kerülnek ki, kik az ily célból rendezni szokott tanfolyamot elvégezték. E tanítók rendes fizetésükön kívül megfelelő fizetési pótlékban is részesülnek. A budapesti két állami kisegítő-iskolában azonban gyógypedagógiai tanárképzőt végeztek tanítanak, kik a gyógyped. tanerők fizetési statusában rendszeresített állásokat töltenek be. A szükséges pedagógiai képzettségen és hivatásszereteten kívül egyébként a legfőbb kvalifikáció, hogy, miként dr. Sengelmann mondja, a tanító annyira le tudjon ereszkedni a gyermekhez, hogy az értelem legkezdetlegesebb nyilvánulását is képes legyen felismerni és fejleszteni. Minden kisegítő-iskolánál a tanerőkön kívül a pszichiatriában jártas orvos alkalmaztatik, kinek a gyógykezelésen kívül feladata, hogy a tanulók esetleges testi fogyatkozását, szellemi visszamaradottságát, munkaképességét, képezhetőségét és a felmerülő pathológiai jelenségeket illetőleg a tanerőknek állandó útbaigazításokat, tanácsokat adjon.

Jellegük szerint a kisegítő-iskolák lehetnek ugyanolyanok, mint más iskolák. Azonban az állam minden ily iskola-

létesítésére vonatkozó törekvést szives készséggel honorál és amennyiben az illető városok a helyiségekről, azok fűtéséről, világításáról és tisztogatásáról gondoskodnak, ami valóban csak csekély költséget igényel, a *hozzáintézett megkeresésekre állami kisegítő-iskolát létesít.*

Minden 20,000 lakosnál többet számláló városban a gyengetehetségű gyermekek száma általában oly tekintélyes, hogy azok részére egy teljesen különálló kisegítő-iskola állítható fel. Ennek az egyes kisegítő-osztályok fölött az a nagy előnye is megvan, hogy a gyermekek nem kénytelenek túrni a normális elméjű gyermekek csúfolódását, nincsenek kitéve ezek befolyásának és azonkívül is minden tekintetben eredményesebben töltheti be hivatását, fejtheti ki áldásos működését, mint a többnyire osztatlan és a kisegítő-iskola tanrendjéhez csak kevésbé alkalmazkodni képes, hiányosan felszerelt osztály.

Amidőn tehát arról van szó, hogy valamely városban önálló kisegítő-iskola, vagy a népiskolához kapcsolt kisegítő-osztályok létesíttessenek-e, feltétlenül előbbi mellett kell állást foglalnunk. Átmenetnek azonban az osztályok létesítése is elfogadható. Ilyenek nyitása csak kevés áldozatot igényel s a népiskola és gyengetehetségű gyermekek érdekében szintén igen áldásos működést fejthetnek ki.

Hazánkban újabban főleg a Magyar Gyermektanulmányi Társaság fejt ki élénk akciót ily iskolák létesítése érdekében. E társaság, amely a gyermekek beható tanulmányozása révén állandóan törekszik a nevelés és oktatás eredményességének fokozására s a gyermekek képességeinek egyéniségükhöz alkalmazott módon való kifejlesztésére és az iskolák tökéletesítésére, megvalósítandó nemes céljai közé sorozza azt a törekvést is, hogy minél több kisegítő-iskola létesíttessék. Ezért minden illetékes tényező előtt szót emel azok érdekében, kiknek lelke csak gyengén világító mécs, mely csak a legnagyobb gonddal, szeretettel, türelemmel, odaadással és hozzáértéssel élesztgethető, de azért, bárha nem is oly ragyogón, szintén világítani fog, s kik hasonlóképpen tagjai a társadalomnak, polgárai a hazának és városnak s ennél fogva méltán igényelhetik ők is, hogy a minden polgárt megillető legelemibb jogtól, a kiképzés jótéteményétől ők se fosztassanak meg, nekik szintén mód és alkalom nyujtassék képes-

ségeik kifejlesztésére és arra, hogy a társadalomnak hasznos tagjai, hazájuknak értelmes és munkás polgáiraivá lehessenek.

Nyujtassék tehát minden gyermek egyéniségének és képességeinek megfelelő nevelés és tanítás; szabadítsuk fel a népiskolát azon elemektől, melyek önhibájukon kívül gátolják taneredményének fokozásában, ne hagyjunk eltespedni semmi tehetséget és hasznosítsunk minden energiát, nem annyira emberbaráti, mint inkább szociális és nemzeti érdekből!

A vakok óvója.

Irta: Tóth Zoltán, vakok int. tanára, Budapest.

A nevelés és oktatás nagy munkájából igen fontos szerep jut a kisdédóvóknak. Csakis úgy foghatjuk fel teljes egészében kulturális jelentőségüket, ha igazán mérlege'lni tudjuk annak a fontos, alapvető munkának értékét, amit az óvók különösen a hiányos családi nevelésben reszesült gyermekekkel szemben fejtenek ki. Pótolni a családi nevelés okozta hiányokat nemcsak fontos, hanem a későbbi iskolázatásnak is elengedhetetlen feltétele.

Az érzékűek óvóinál hatványozottabb mértékben fontos szerep jut a vakok óvodájának. Hiszen itt nemcsak a rendes, tehát magában a gyermek normális elmaradottságában rejlő hiányokat kell pótolni, hanem épen a legfontosabb érzékszerv nélkülözéséből folyó fogyatkozások kiegyenlítése kíván legnagyobb munkát.

Ha figyelembe vesszük azon körülményt, hogy a nevelésben nem reszesült kiskorú vakok testileg és szellemileg mennyire elmaradottak a hasonló körülmények között élő és hasonló koru érzékű gyermekektől, akkor látjuk csak be igazán azt a fontos feladatot, amelynek megoldása épen a vakok óvóinak kötelessége.

Ha tehát az óvók végcélja a családi élet lehetőség szerint való pótlása, mennyivel fontosabb feladata ez a világtalan gyermekek óvójának. Eltekintve azon körülménytől, hogy még a műveltebb családból kikerülő vak gyermek is mennyire fejletlen, ügyetlen testileg, elképzelhetjük hogy mily nagy munka vár szellemi téren, a képzetalkotás, fogalomnyujtás körül a vakok óvójára. Az ide bekerülő gyermekek bár többnyire beszélnek annyi kifejezéssel, mint az érzékűek, külsőleg tehát normális benyomást keltenek,

de ha figyelembe vesszük, hogy a használt szavaknak csak igen kis mennyisége él tudatos értelemmel lelkükben, azonnal világos lehet előttünk épen az e téren való rendkívül fontos feladat.

Ezeknek a vakság okozta hiányoknak a pótlására egész az utóbbi évekig az u. n. előkészítő osztály volt hivatva. Pár évvel ezelőtt azonban *Herodek Károly* a vakok budapesti orsz. intézete igazgatójának sürgetésére az intézet épületében megnyílt a magyarországi vakok első óvója s pár év alatt bebizonyította, hogy mily elengedhetetlen dolog a vakok ismereteinek alapját mélyebb fundamentumokra helyezni. Ez a fontos intézmény a múlt évben *hidaskürti Nagy Sándor* ismert emberbarát alapítványából új épületet kapott, amely épület azután nagyságánál, s modern, a különleges célnak megfelelő berendezésénél fogva már a közel jövőben lehetővé teszi az e téren való intenzivebb munkálkodást.

Mit jelent a játéktér a városi gyermeknek?

Irta: Gyulai Aladár tanár Budapesten.

Minden nagy város fejlődésével együtt járt a játékterek számának csökkenése. Régebben a gyermeknek játékkedve nem talált azokra a nagy akadályokra, mint amelyek a mai bérkaszárnnyákban, sétatereken a rend nevében fennállanak. Azok a játékterek, amelyek egyes városrészekben véletlenül megmaradtak (újakat azonban nem létesítettek), nem felelnek meg sem a higiéné, sem a mozgás szabadsága követelményeinek. A nagyobb és alkalmasabb helyek pedig egyes játéktérre szoruló gyermekektől nagyon távolesnek és csak némi *költséggel* közelíthetők meg. Ez az adó bizony sok szegényebb gyermeket foszt meg a játék, a szabad mozgás éltető elemétől, amit azután nemcsak a felnőtt ember, hanem még az utódok is sokszorosan megszenvednek. A játéktér hiánya a játékkedvnek megcsappanását, sőt teljes megszűnését okozhatja, ami sok bajnak lehet kútforrása. Ezek azok a koravén emberek, akik soha sem voltak gyermekek. Bebizonyult tény, hogy a faluról a nagyvárosba költözött gyermekeknél, akik addig normálisan, minden baj nélkül fejlődtek, a fejlődés folyamata meglassul és az egykor erős, jól nőtt gyermekből gyenge fizikumú «városi ember» lesz. Ellenben az a gyermek, akinek alkalma van tovább is magát a játékkal fejleszteni, nem sinyli meg a falu és város közti különbséget.

A játéktér mindezekén kívül nagy nevelő hatással bír, a gyermek itt tanulja meg, hogy magát egy magasabb közakarathoz alárendelje. Sok nemes érzésnek forrása a játék, amelyet semmivel sem lehet pótolni. Nincs semmi túlzás abban a mondásban, hogy a nemzetek sorsa a játékterektől függ. A játéktérnek ugyanazon jelentősége van, mint az iskolának, számukat is éppen úgy kellene gyarapítani, mint ahogyan állandóan gyarapodik az iskolák száma.

Könyvismertetés.

A gyermeknevelés kis kátéja a magyar nép számára.
I. rész. *Az ép testi-lelki képességű gyermekek nevelése.* 134 lap. Bolti ára 1 kor. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság megbízásából írta 16 szakiró.

A neveléstudomány népszerűsítése egyike a közművelődés legfontosabb kérdéseinek. Ennek óriási jelentősége, sajnos, nem részesül elég figyelemben. A pedagógiai művek szakköröknek íródnak. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság amellett, hogy tudományos céljait nem téveszti szem elől, a nevelés demokratikus szellemében való térfoglalását tűzte ki egyik fő feladatául. Ezzel valóságos nemzeti munkát végez. A nemzeti kulturának, a néphigiénának égető szüksége van népszerű utmutatásokra a gyermeknevelésben, hogy a kevésbé iskolázott szülő is eligazodhassék azokban a nehéz helyzetekben, amelyek olyan gyakran állnak elő. De szükség van felvilágosításokra is, azoknak az elavult, szinte babonával határos rossz szokásoknak megszüntetése végett, amelyek a nevelés területén még mindig burjánzanak sok szülői házban.

Ez a könyv a nép számára íródott. A Gyermektanulmányi Társaság ezuttal ismét leszállott a tudomány magas és hivalkodó polcáról, a magyar nép széles rétegeire irányította figyelmét, keresve és megtalálva nemcsak legégetőbb szükségleteit, hanem lelkét és eszét is, amelyen át szólni tud mindarról és megértetni tudja mindazt, ami alkalmas, hogy testben-lélekben egészséges nemzedékek nevelkedjenek fel.

A Gyermektanulmányi Társaságnak az *Eötvös K. Lajos* által szerkesztett *«Füzetes vállalat»*-ában megjelent munka első része az ép testű és lelkű gyermekek nevelésével foglalkozik a gyermek-

kor összes szakaszaiban, a csecsemőkortól a felserdülés koráig, míg a második rész a fogyatékos testű és lelkű gyermekek nevelését fogja tárgyalni. A jelen részben, amelyhez *Teleki Sándor* gróf, a Gyermektanulmányi Társaság elnöke, irt nemes felfogásról tanuskodó előszót, 18 cikket találunk ugyanannyi kitérő szakiró tollából. E cikkek a gyermekápolás és nevelés egy-egy nehezebb kérdésére adnak rövid, világos feleletet. Orvosi tanácsokkal nyitja meg a cikkek sorát *Bókay János* dr. egyetemi tanár, aki az anyákhoz intézi intelmeit a csecsemő táplálása és gondozása iránt. A táplálás, a tisztántartás, a járás tanítása, a csecsemő betegségei melyik anyát nem érdeklik? Hasonlóképen *Grósz Gyula* dr. kórházi igazgató főorvos két cikke: «*A Gyermekek védelme a betegségek ellen*» és «*A beteg gyermek gondozása*». Az elsőben a gyermek lakására, a testedzésre, a bőr ápolására, a fogak gondozására, a táplálkozásra, a játék- és alvásra nézve foglalja össze az orvos tanácsait, míg a másodikban a beteg ápolásáról, a tisztaságról, az orvosság beadásáról, a lázról szól.

Ballai Károly gyermektanulmányi írónak tárgya a *kisded gyermek*. Annak táplálásáról, első fontosabb életnyilvánulásairól, a járásról, a játékról, az erre nézve követendő bánásmódról, a kiseddel való foglalkozásról, a példaadásról olvasunk meleg szeretettel megírt sorokat. Végül a kisededóvót ismerteti. *Szász Irén* el. iskolaigazgató «*a jó gyermek*» és «*a rossz gyermek*» téves fogalmait igyekszik tisztázni, rámutatva arra, hogy rendesen azt tartják rossznak, aki sok dolgot ad. Jó és rossz gyermekek nem születnek. A gyermeket jóvá nevelni kell. Ezzel a kérdéssel azután egy másik cikkíró, *Martos Ágostné* tanítónő foglalkozik. Sok szülőre nézve igen fontos *Jablonkay Géza* dr. keresk. iskolai tanár témája: «*Az iskolába járó gyermek*». Nagyon helyesen, cikkének alap gondolatául a szülői ház és az iskola viszonyát választotta, ismertette a szülő és a tanító munkája közti különbséget és kapcsolatot. *Farkas Imre*, polg. iskolai igazgató ugyanezzel a tárggyal foglalkozik, abból a szempontból, hogy miképpen kell bánni az iskolába járó gyermekkel. *Nemes Lipót*, f. tanító, a társadalom kised hajótöröttjeivel foglalkozókhöz, az állami gyermekmenhelyek nevelő szülőihez intézi szavait.

Eötvös K. János a gyermektársaságnak a gyermek nevelésére való hatásáról világosít fel. Feleleveníti a «cseregyermek» szokásának emlékét. Elszórtan ma is divatozik. A cseregyermekkel való bánásmódról nézve tanácsokat ad, miként kell megbarátkoztatni a családdal s tanítani az idegen nyelvre.

A társadalom szerencsétleneinek, a *törvénytelen gyermekeknek neveléséről* sem feledkezett meg a Káté szerkesztője. E témának

tárgyalása *Szentimrei* Márthának jutott, aki mély részvéttel és sok okossággal keresi módját, mint lehet e gyermekekkel gyengéden, óvatosan bánni, hogy keserőség ne legyen fiatalon osztályrészük. A legfontosabb fejezetek egyike *Nógrády* László dr. avatott tollából került ki: «*A gyermek és a szórakozás*». Szól benne a játék lényegéről, a társasjátékokról, a káros szórakozásokról.

Eötvös K. Lajos tanfelügyelő a gyermekmunkáról és a jutalmazásról, *S. Nagy* Lajos keresk. iskolai tanár a helyes pályaválasztásról és a reá való nevelésről értekezik. Különösen az ipari és kereskedői pályát emeli ki a Káté. Minden pályán a boldoguláshoz utja a kötelességtudás és a munkaszeretet, erre kell a gyermekeket nevelni.

Nagy László tanítóképző-intézeti igazgató, a serdülő korú fiúgyermek neveléséről szól. Tanácsokkal látja el a szülőt, hogy ebben a korszakban, amely a legnehezebb idő a gondos szülőre nézve, miként fegyelmezze és miként óvja meg a gyermeket. Az egészség és az erkölcsi gondozás legyen a főfeladat. *Dósa*iné Révész Margit dr. orvos viszont a serdülő leányok korával foglalkozik. Azután ismét *Nagy* László alaposan ismerteti az ifjúkort. Hosszabb cikkben szól a nevelés munkájáról, a veszélyekről és ezeknek ellenszereiről, főképp a munkáról s az önművelődésről. Nagyon fontos, hogy e korban kell igazán a társadalom tagjává avatni az ifjút. Miképp történjék ez? Erre felel *Nagy* László, utalva a nevelés feladatára. *Dániel*né Lamács Lujza tanárnő szintén nehéz témát irt meg: «*A felnőtt leány*», a legnagyobb szülői gondoknak tárgya. Kell-e még nevelni és miképp a hajadon leányt? Hogyan adja a szülő leányát kenyérkereső munkára? A férjválasztás. Ezek a főbb kérdések, amelyekre feleletet, tanácsokat ad az író.

Ha ezek után végigtekintünk az egész munkán, talán legjobban szembetűnik a gyakorlati irány, amely sehol sincs szem elől tévesztve.

Ez a könyv a szó igazi értelmében közszükségletet elégít ki. A második rész bizonyára pótolja mindazt, ami az első részben helyet nem kapott.

Gyulai Aladár.

Les écoles polonaises et leurs conditions hygiéniques.

A lengyel iskolák és higiénikus berendezésük. Többek közreműködésével írta: *dr. Eug. Piasecki*. Lwów. Drukarnia Ludowa. — 1910. V. + 93 l.

E munka az 1910. évben Párisban tartott III. nemzetközi iskolahigiéniai kongresszus tagjainak tájékoztatására készült. E feladatának teljesen megfelel. 19 fejezetben világos áttekintését

adja a lengyel iskoláknak és behatóan tárgyalja azok közegészségi állapotát. Ez pedig meglehetősen nehéz feladat, mert a lengyeliség nem alkot politikai egységet s így iskolái nincsenek egységes elvek szerint szervezve. A porosz területen levő lengyel iskolák már csak a múlt feljegyzéseiben élnek. Az utolsó ily iskolákat 1908-ban csukták be. A lengyel nyelv itt többé nem iskolai tárgy. Könyvünk ennél fogva csak az oroszországi és az ausztriai lengyel iskolákról szól. A közoktatás terén a legnagyobb szabadságot Ausztriában kapták a lengyelek. Iskoláikba bevihették anyanyelvüket. Van két egyetemük (Krakó és Lemberg), politechnikumuk, sokféle szakiskolájuk, 84 középiskolájuk, több mint 5 ezer el. iskolájuk majdnem egy millió növendékkel. Oroszország jóval szigorubbant bánt velök. A nyilvános iskolákban a lengyel nyelv használatát nagyon szűk keretek közé szorította. A magániskolákban azonban akadálytalanul érvényesülhet a lengyel nyelv és szellem. És mivel ily iskolák alakulását újabban az orosz kormány megengedte, a magán el. és középiskolák száma erősen megnőtt. Számuk a 200-at meghaladja. A varsói lengyel egyetem azonban nagy átalakuláson ment keresztül.

Amint látható, a lengyelek oktatásügye Ausztriában a legfejlettebb. Új iskolai típusokat azonban itt sem tud felmutatni. Itt is csak az Európa művelt államaiban kialakult iskolákkal találkozunk. A mi iskolai állapotainkkal meg sok tekintetben nagy a hasonlóság. Ezért inkább csak azt soroljuk elő, ami a lengyel iskolák sajátossága. Így pl. érdekes, hogy mintegy harminc év óta a közép- és elemi iskolákban egyaránt a félnapos tanítási rendszer honosult meg, délután pedig csak fakultatív tárgyak tanítása folyik. A középiskolába járó tanulók átlagos száma osztályonként a gimnáziumokban 40, a reáliskolákban 33. Van négy reformiskolájuk is és pedig kettő fiuk, kettő leányok számára. A módszer terén rendkívül érdekes az írás-olvasás tanításának az a módja, melyet 1879-ben *Prószynski K.* fedezett fel. Az általa írt ábécés könyvek több mint egy millió példányban vannak elterjedve és a Londonban, 1892-ben tartott ilyenmű ankét 500 hasonló célú könyv közül ezt találta a legjobbnak.

A könyv ezután részletesen szól az iskolák építéséről és felszereléséről. E részben, mint általában a többiben is, számos szép illusztráció teszi a szövegben foglaltakat érthetőbbé. Különösen ügyesek azok az épülettervek, melyek egy- és kéttanítós falusi iskolákat mutatnak be. Az iskolai épületek beosztását alaprajzok magyarázzák. Ezekben az egyes helyiségek lengyelül vannak megjelölve, ami franciák részére írott könyvben a tájékozódás rovására történik. Falusi iskolákon kívül bemutat néhány varsói

és lemergi nagyobb elemi iskolát, amelyek pedagógiai és higiéniai szempontból megfelelnek minden kívánságnak. Az iskolaépítés egészségügyi vonatkozásai közé tartozik, hogy az iskolák mind jól el vannak látva vízzel. A nagyobbakban minden emeleten a folyosókon vízcsapok és mosdó készülékek vannak. Némely el. iskolában a kötelező fogmosást is elrendelték. A városi iskolákban mindjobban terjed a gőzzel való középponti fűtés. A hevített levegővel végzett kísérletek egészségi szempontból nem váltak be.

Az iskolai higiénia szempontjából rendkívüli fontosságú az iskolaorvosi intézmény. 1896-ban Varsó 190 iskoláját 2 orvos felügyelete alá helyezte. Ezek működése azonban csak az iskolai helyiségek egészségi ellenőrzésére szorítkozhatott. Két évvel utóbb Lemberg városa 9 iskolaorvosi állást szervezett. Más helyeken 8 középiskolában a testgyakorlás tanítására orvosokat alkalmaztak. Az iskolák orvosi felügyelete azonban még oly kérdés, melynek megoldása a jövő feladata. Nagyobb haladást mutat az iskolaorvosi intézmény Orosz-Lengyelország magániskoláiban. Példárá a varsói kereskedelmi iskola adott azzal, hogy évi 1200 rubel fizetéssel orvosi állást szervezett. Az így alkalmazott orvos heti 15 órát tartozik az iskolának szentelni. E példát sok középiskola követte. Az elemi iskolákban az orvos évi tiszteletdíja növendékekint 1 rubelben van megállapítva. Az így alkalmazott iskolaorvosok kötelesek a tanulókról kimutatásokat vezetni. Minden tanulónak van egészségi lapja, mely nemcsak egészségi állapotára vonatkozó megjegyzéseket tartalmaz, de antropometriai adatait is felöleli. A specialisták iskolai szerepe is még megoldatlan. Bizonyos azonban, hogy különösen a szem- és fogorvosnak van fontos szerepe az iskolában. Ilyenek alkalmazása terén is a nagy városok, Varsó, Lemberg, járnak elől.

Az iskolai higiéniaiban a tanítóknak is, habár csak segítő, de nem kicsinylendő szerep jut. Az ő feladatuk, hogy megvizsgálják, lehetőleg tudományos eszközökkel, a tanulók fizikai állapotát; de még fontosabb, hogy figyeljék a tanítási módszereknek az egészségre gyakorolt hatását. *Blazek* tanárnak ilyenmű tanításai széles körben ismertek. Érdekesekek azok a kutatások és megfigyelések is, melyeket lemergi tanítók végeztek a következő tételekről: 1. hogyan hordják a tanulók könyveiket?; 2. milyen a lemergi felsőbb iskolába járó leányok táplálkozása?; 3. a lemergi el. iskolai tanulók testalkata; 4. az iskolatermek szellőztetése stb.

A testgyakorlást is hathatósan felkarolták a lengyel iskolák. Eleinte a német rendszer volt e terén az uralkodó. A stockholmi

középponti intézetnek lengyel orvosok és pedagógusok által való felkeresése nagy változást idézett elő. 1892-ben, Varsóban felállították az első, svédturnát művelő csarnokot. Ugyanez időben fordították le *Mosso* munkáit is. A két rendszer harca csakhamar kitört, de rövidesen *Ling* rendszere lett a győztes s az ausztriai középiskolákba is bevonult. E rendszernek megfelelőleg alakultak át a tornatermek is. A rendszeres tornán kívül nagy művelésnek örvendenek a különböző játékok, sportok és kirándulások is. E téren érdekes alkotások az u. n. Jordan-féle parkok. Az elsőt Krakóban 1888-ban Jordan Henrik dr. alapította. Az ily parkok tisztán játékokra vannak berendezve, a versengés, tehát a sport ki van belőlük zárva. A különböző játékok terei a parkban el vannak szerte szórva és ezeken kívül fürdők, tejesarnokok, árnyas üdülő helyek állanak az ifjuság rendelkezésére. Jelenleg 17 városnak van Jordan-féle parkja. A Jordan-parknak eddig három típusa fejlődött ki. A Jordan által alapított a középső típus, van még nagyvárosi és kisvárosi típus.

Részletesen szól még a könyv a téli sportokról, kirándulásokról, az iskolai fürdőkről, a kézimunka elterjedéséről. Megemlíti, hogy az internátusi rendszer a lengyel iskolákban mindjobban terjed. A szünidei gyermektelepek intézménye 1882-ben honosult meg. Szól az abnormális gyermekek neveléséről. Megemlíti, hogy az iskolai egészségügy terjesztését nemcsak az iskolák, hanem tisztán e célra alakult társaságok, kiállítások stb. szolgálják. Két folyóirat csupán ily kérdésekkel foglalkozik. Varsóban megalakult az iskolaorvosok társasága. A két meglévő pedológiai társaság, a varsói és a lembergi, iskolahigiéniai kérdések előbbre vitelén is szorgoskodik. Az Egyesült-Államokban levő lengyel iskolák rövid áttekintésével végződik e könyv, melyet haszonnal olvashat mindenki, akit a lengyel iskolák mai állapota érdekel.

Molnár Oszkár, tanítóképző tanár Kolozsvárt.

Lapszemle.

A szemléltető oktatásról. A párisi «Gyermeklélektani szabad társaság» havi folyóiratának 82-ik számában érdekes kísérletről számolnak be *Thier* kisasszony, *Got* és *Glaise* asszonyok. Ugyanis tényekkel akarták bizonyítani a szemléltető oktatás fontosságát az iskolákban s egyuttal megállapítani ez ennél használható legcélszerűbb eszközöket.

A kísérletet az embruni iskolák 7—9 éves tanulóival végezték. 48 gyermeket három csoportra osztottak. Egy-egy csoportban 9 leány és 7 fiú volt. A kísérleti tárgy levélnyomó volt, melyet a gyermekek nem láttak soha, sőt még a képét sem ismerték.

Az első csoport magát a *tárgyat* szemlélte, a második csoport a levélnyomó *fényképét*, a harmadik pedig csupán a tanítónak, a tárgyról szóló kimerítő és pontos *előadását* hallgatta, minden csoport külön teremben. Ezután egy teremben gyűltek össze a gyermekek s a táblára felírt kérdésekre válaszoltak, írásban. 10 fő- és 5 mellékkérdést állapítottak meg.

A kísérlet eredménye a következő:

Főkérdések:

A kérdések száma: 10. — 16 tanuló és 160 felelet csoportokként.																	
1. csoport. A tárgy szemlélete	2. csoport. A fénykép szemlélete	3. csoport. A tárgy leírása															
<table border="0"> <tr> <td rowspan="3" style="vertical-align: middle;">A feleletek száma</td> <td rowspan="3" style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">{</td> <td>Helyes: 160 közül 102</td> </tr> <tr> <td>Helytelen: « « 44</td> </tr> <tr> <td>Nem felelt: « « 14</td> </tr> </table>	A feleletek száma	{	Helyes: 160 közül 102	Helytelen: « « 44	Nem felelt: « « 14	<table border="0"> <tr> <td rowspan="3" style="vertical-align: middle;">A feleletek száma</td> <td rowspan="3" style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">{</td> <td>Helyes: 160 közül 113</td> </tr> <tr> <td>Helytelen: « « 37</td> </tr> <tr> <td>Nem felelt: « « 10</td> </tr> </table>	A feleletek száma	{	Helyes: 160 közül 113	Helytelen: « « 37	Nem felelt: « « 10	<table border="0"> <tr> <td rowspan="3" style="vertical-align: middle;">A feleletek száma</td> <td rowspan="3" style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">{</td> <td>Helyes: 160 közül 70</td> </tr> <tr> <td>Helytelen: « « 53</td> </tr> <tr> <td>Nem felelt: « « 37</td> </tr> </table>	A feleletek száma	{	Helyes: 160 közül 70	Helytelen: « « 53	Nem felelt: « « 37
A feleletek száma			{	Helyes: 160 közül 102													
				Helytelen: « « 44													
	Nem felelt: « « 14																
A feleletek száma	{	Helyes: 160 közül 113															
		Helytelen: « « 37															
		Nem felelt: « « 10															
A feleletek száma	{	Helyes: 160 közül 70															
		Helytelen: « « 53															
		Nem felelt: « « 37															

Az öt pótkérdésre csak az első két csoport válaszolt s hogy a harmadikat nem vonták bele, maguk is hibáztatják, amennyiben megjegyzik: érdekes lett volna megtudni, e szempontból mily értéke van a szóbeli leírásnak. Ez utóbbi kérdések szerint azt kellett leírniok, amit a tárgyon a főkérdésre adott válaszon kívül észrevettek.

A feleletek így oszoltak meg:

Az első csoportban	a helyes feleletek száma:	60
	a helytelen «	« 11
A másodikban «	a helyes «	« 43
	a helytelen «	« 22

A első kérdések eredményét úgy magyarázzák, hogy mivel a tárgy szemlélete sokfélést mutat egyszerre, a gyermek nem képes azt olyan pontosan megfigyelni, mint az a gyermek, aki csak egyik felének a képét látja. A pótkérdésekre adott feleletek száma azonban fényesen bizonyítja a tárgy (s nem a kép) szemléltetésének előnyét.

Végeredményt nem állapítanak meg, de elhatározták, hogy ily módon tovább kísérleteznek színes fényképekkel, katalógusból vett képecskékkel, rajzzal, rossz képpel, melyhez azonban magyarázatot fűznek, stb.

Megjegyzik még, hogy helyesebb lett volna, ha a feleleteket előszóval adják le a gyermekek, mert azáltal, hogy sok közülök nem tudta helyesen leírni, vagy magát helyesen kifejezni, csökkent az eredmény értéke.

Ez az utóbbi megjegyzés azonban nem hiszem, hogy helyes volna, mert ha a többi gyermek hallja társainak feleleteit, bizonyosan befolyásolja a többi feleletét. Az egyenként való kikérdezé-
nél pedig az időkülönbség okoz lényeges eltéréseket. Így tehát biztosabb eredményeket érhetünk el az írott válaszokkal.

Mohr Erzsi tanítónő.

Tanulók öngyilkosságáról. Dr. Schuschny Henrik. (Jó Egészség 1913. január.) A rosszul sikerült vizsga, a rossz bizonyítvány az, ami a gyermeket öngyilkosságba kergeti. Tudjuk, hogy június nemcsak a vizsgák, hanem a gyermeköngyilkosságok hónapja is.

Dr. Schuschny közli, Eulenburg Poroszországban gyűjtött statisztikai adatait, amelyek 23 esztendőre terjedő időszakról szólnak és azt olvassuk belőlük, hogy ezen idő alatt 1215 tanuló lett öngyilkossá, ezek közt 1041 fiú és 174 leány, ebből tehát kiviláglik, hogy Poroszországban átlag minden héten van egy gyermeköngyilkosság. Chlopin dr. sztpétevári professzor oroszországi iskolákban gyűjtött adataiból kitűnik, hogy a középiskolába járó fiútanulók közt pusztít leginkább az öngyilkosság. A baj okát elsősorban ott kell keresnünk, ahol a gyermek szellemi erői felhasználódnak, az iskolában.

A pedagógusnak, hogy a gyermek értelmét fejleszthesse, meg kell ismerkedni a gyermek meglévő szellemi erőivel, hogy észre-
vegye egyénenkint, mennyit és milyen szellemi munkát bír el a tanuló. Ne követeljen a tanár minden gyermektől, minden tárgyban egyforma munkaeredményt. A testi munkát sem tudja minden ember egyformán végezni, így vagyunk a szellemi munkával is. Egy és ugyanazon idegrendszer az egyik szellemi munka jobban fárasztja, mint a másik.

A gyermeknek jusson elég ideje a játékra és a pihenésre, különösen az alvásra. Dr. Schuschny az V. ker. áll. főreáliskola tanulóiról gyűjtött adatok alapján kimutatja, hogy a tanulók idegessége és alvásuk rövidebb tartama közt összefüggés van. Az ideges tanulók számának emelkedésével nő az öngyilkos tanulók száma. A kimerült agyvelejű tanuló, aki talán jól megtanulta leckéjét, megijed a túlszigorú tanártól, fél az osztályzattól, sok helyen a felelés is még régi divatú, idegizgató procedura, úgy hogy a tanuló nem képes a leckét helyesen elmondani, sokszor valóságos emlékezhány lép fel nála és így az idegesség folyton nő. Ez a legnagyobb érv az osztályozás eltörlése mellett.

A tanár egyéniségével, tudásával, idealizmusával érje el azt, hogy a tanulók tiszteljék és ne szigorúsággal, az osztályzattal való ijesztgetéssel. Tisztelet és félelem nem azonos fogalmak. Az öngyilkosságok okaihoz sokszor az iskola hibáin kívül a szülők helytelen nevelése is járul. A gyermek vagy nem érez szeretetet, vagy tulságosan kényeztetik, amikor követelő, önző, túlérzékeny lesz. A rém- és detektívregények, napi sajtó olvasása is sokat árt. Néha a szeszes ital teszi tönkre a fiatal szervezetet. Különösen vigyázni kell a gyermekre a serdülőkorban, mert ekkor veszedelmesen fokozódik az idegesség és a gyermek könnyen veszti lelki egyensúlyát.

Ferencz Ella tanítónő.

Gyermektanulmányi mozgalmak

Választmányi ülés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmánya 1913. ápr. 30-án ülést tartott, melyet Nagy László ügyvezető alelnök vezetett. Elnök örömmel jelentette, hogy a kongresszus hatásaként mozgalom indult meg fiókkörök alakítása érdekében. Előrehaladt készülődés hírért kapjuk Kassáról, hol az Abaujmegyei Tanítóegyesület kebeléből indult ki a kezdeményezés és Kaposvárról, ahol szintén a tanítóegyesület fáradozik a fiókkör megalakításában.

Jelenti továbbá, hogy 5000 példányban kinyomatott *Gyermeknevelés kis katedjából* a főváros 200 példányt rendelt meg és nagyobb mennyiségben, 5000—5000 példányban jegyzett elő az egyes cikkeket tartalmazó röpivekre.

Ezután áttért az ülés főtárgyának, a kongresszusi határozatok végrehajtásának tárgyalására. A kongresszus határozatai közül a *jogi szakosztály* megalakításának eszméjét már az előző választmányi ülés magáévá tette. Elnök felszólítja Angyal Pál dr. egyetemi tanárt, kit a választmány felkért arra, hogy az ügyet kezébe vegye, tegye meg előterjesztését.

Angyal Pál dr. jelenti, hogy amint megfelelő számú tag jelentkezik, a szakosztálynak nemcsak formális megalakítása, hanem munkába lépése is azonnal megtörténhet. Azért kéri elnököt, hogy a felhívást mielőbb köröztesse. Nyomban meg lehetne kezdeni a látogatásokat a gyűjtőfogházban gyakorlott látogatók társaságában. Első nagy feladata az lehetne a szakosztálynak, hogy a fogházmisszió munkáját a gyermektanulmány ügyébe belekapcsolja és a látogatások tanúságait, mint eszközt felhasználva, a gyermektanulmány ügyét fejlessze. Az évek folyamán összegyűlt anyagból a tudományos és gyakorlati tapasztalatok alapján, az új szakosztály feladata lesz azután egy Káté összeállítás, mely a fiatalok megmentésének kereteit általánosságban megadja. Ennek a szakosztálynak lesz a feladata az is, hogy állandó érintkezést tartson fenn a birói és más ezen ügybe befolyó körökkel. A gyermeki tanuvallomások kérdése, a gyermek felkeresése azon környezetben, mely züllését előidézte, szóval a környezettanulmány, mind fontos részei a szakosztály munkaprogramjának.

Havas Gyula dr. indítványára elnök felkéri a jelenlevő választmányi tagokat, hogy ezen ülésből kifolyólag jelentkezzenek a szakosztály tagjaiul. Szükségesnek véli azonban az iven kibocsátását és azoknak a Társaság keretein kívül való terjesztését is. Bele kell vonni az ügybe a pszichiatereket, orvosokat, szociológusokat is. A jogi szakosztály tagjaiul jelentkeztek Nagy László, Havas Gyula dr., Havas Irma, Nemes Lipót, Gyulai Aladár, Eötvös K. Lajos, Angyal Pál, Nógrády László dr., Vértes O. József, Kapronczay Mihály, Répay Dániel, Ballai Károly. Minthogy választmány a jogi szakosztály megalakítását elhatározza, elnök felkéri Angyal Pál dr.-t, hogy ezen szakosztály tudományos vezetését vegye át és elnökségét vállalja el.

Választmány lelkes örömeinek kifejezése mellett választja meg *Angyal Pál dr.-t* a szakosztály elnökéül. Kimondja egyuttal, hogy a szakosztály hivatalos neve lesz: «*A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Jogi és Gyermekvédelmi Szakosztálya.*»

Répay Dániel dr. érdekes és nagyfontosságú részletes jelentését terjesztette elő a kongresszus tagjairól. Eszerint a kongresszusnak 458 rendes tagja volt, 150 nő és 308 férfi. Pesti volt 236, vidéki 215, külföldi 4, ismeretlen helyről való 3. Tanügyi pályán működők száma

354; 52 különböző és 52 be nem jelentett foglalkozású volt a tagok közt. A tanügyi pályán működők közt volt óvónő 23, el. isk. tanító 196 (121 férfi, 63 nő), tantestületi kiküldött 3, gyermektanulmányi egyesületi 1, kisegítő iskolai tanerő 6, összesen 229. Polgári iskolai tanár 28 (14 férfi, 14 nő), középiskolai tanár 15, felsőbb leányiskolai 5, felső kereskedelmi iskolai 2. Tanítóképzőintézeti tanár 33 (3 nő), gyógypedagógus 13, tanfelügyelő 11, tankerületi főigazgató 1, keresk. akadémiai tanár 1, egyetemi tanár 12, műegyetemi tanár 2, rajztanár 2, ipariskolai igazgató 2, gyermeknevelő-intézeti tan. 2, árvaházi tan. 4, hitoktató 2, javítóintézeti tan. 3. Az 52 különböző foglalkozású közül: Gyermekvédő Liga részéről 4, Patronage részéről 2, orvos 18, ügyvéd 2, bíró, miniszter 1, államtitkár 1, miniszteri tanácsos 1, miniszteri segédtitkár 2, máv. tisztviselő 1, községi fogalmazó 1, ny. tábornok 1, kanonok 1, püspök 2, miniszteri titkár 1, gyárigazgató 1, polgármester 1, mérnök 1, posta vezérigazgató 1.

Jelenti továbbá, hogy a kongresszuson tárgyalásra kitűzött 18 tétel, a 4 fő és 14 szaktétel közül a kisegítő-iskolák ügye a napirendről levételett.

Ezután az egyes tételekkel kapcsolatosan hozott azon kongresszusi határozati javaslatok tárgyalása következett, melyeknek végrehajtása a választmányt illeli.

Az 1. főtételből — *A gyermektanulmány és a pedagógia* — kifolyólag hozott javaslat, mely a pedagógiai szakosztály keretében munkaközösség szervezését kívánja oly célból, hogy az az elméleti pedagógia számára tapasztalati anyagot gyűjtsön, a pedagógiai szakosztálynak adatott ki.

A 2. főtétel *A gyermektanulmány és az orvostudomány* volt. Az idevágó javaslat azt kívánja, hogy tanulmányozni kell az ösök és szülők életét, a születés előtti magzatéletet, továbbá a testi és lelki fejlődés párhuzamát és a testi és lelki betegségeket okozó társadalmi viszonyokat. Ezen tétel tárgyalásával kapcsolatosan felmerült egy orvosi szakosztály szervezésének eszméje is. Minthogy ez a kérdés a kísérleti szakosztály keretébe tartozik, s annak elnöke különben is orvos, ezen javaslatot oda utalja a választmány.

A 3. főtételből — *Gyermektanulmány és jogi tudomány* — kifolyólag most alkotta meg a választmány a jogi és gyermekvédelmi szakosztályt.

A 4. főtétel *A gyermektanulmány és a gyermekvédelem* volt. Ennek kapcsán javaslat történt aziránt, hogy a gyermekek megfigyelésére utasítás irandó a gyermek-pártfogók és a gyermekvédelmi alkalmazottak számára. A választmány a gyermekvédelem ügyét a jogi szakosztályhoz utalja és elhatározza, hogy feliratot

intéz a belügyminiszterhez a vállalkozás anyagi és erkölcsi támogatására.

Egyes szaktételekkel kapcsolatosan is történtek javaslatok. *A tanulók osztályozása* kérdésének tárgyalásánál felmerült azon határozat, hogy a kérdést napirenden kell tartani és kísérletileg tanulmányozni. Ezen határozattal részint a pedagógiai szakosztály, részint a fiókkörök foglalkoznak.

A gyermek erkölcsi életét tárgyaló tételhez fűzött javaslat, az adatgyűjtés megindítása, az adatgyűjtő szakosztályhoz utaltatott.

Az egyéniségi jellemlapok kérdésének tárgyalásánál hozott javaslat, hogy t. i. a Társaság foglalkozzék jellemlapok szerkesztésével, a pedagógiai szakosztályok keretébe tartozik.

*A kisdedovói tétel*nél felmerült javaslat végrehajtása érdekében, hogy a kisdedovók számára gyermektanulmányi alapokon felépült vezérkönyv adassék ki, Társaság a minisztériumhoz fordul.

*A gyermektanulmány és gyermekirodalom tétel*ének tárgyalása részletes megbeszélés tárgyát képezte. A javaslat szerint a Társaság kebelében könyvbíráló bizottság alakítandó. Ezen bizottság ügyés hatáskörét illetőleg sok kérdés merült fel és várt tisztázásra.

Nádai Pál dr. azt indítványozza, hogy a kiindulás a választmányból történjék, de a bizottság kapjon utasítást és megbízást arra nézve, hogy magát kiegészíthesse. Munkája ne csak negatív, tisztán kritikai irányú legyen, hanem fejtsen ki pozitív irányú munkásságot is. Adjon időnkint felvilágosító tanácsot a szülőknek, a könyvvásárlás legaktuálisabb időszakaiiban nyújtson jó brosurákban megbízható komoly és művészi kritikát, szervezzen könyvtárat, közöljön időnkint kritikai szemlét «A Gyermek»-ben. Alakítsa meg a választmány teljhatalommal felruházva a bizottságot kimondván, hogy az rövid időn belül szakosztállyá alakul. A bizottság a közeljövőben terjessze elő munkaprogramját.

Nógrády László dr. kifejti, hogy ő javaslatába mindezt belefoglalta, sőt tovább menve, a vidéki körök és a szülők bevonásával óhajt nyilvános előadásokat tartani. Szempontja az volt, hogy a mai reklámszerű, kiadóktól megfizetett, megbizhatatlan, rossz kritika mellett teljesen független — kiadótól és egyén kritikájától független — kritikai fórumot szervezzen. De ez maradjon csak meg bizottságnak, mely saját belátása szerint kiegészíti magát. Mondja ki a választmány, hogy a bizottság megalakítását szükségesnek véli és ennek szervezésére küldjön ki egy bizottságot. Az ügy fontossága és a Társaság kezdeményezési érdemének megóvása és fenntartása szükségessé teszik a gyors intézkedést.

Nagy László szerint a kongresszusi határozat szellemének az felel meg, ha a Társaság egyetemesen karolja fel a gyermekiro-

dalom ügyét. Választmány szükségesnek tartja, hogy a gyermekirodalom ügye gyermektanulmányi szempontból műveltessék. A kérdés egy részét az adatgyűjtő szakosztálynak lehetne kiadni. Ezen gyűjtések eredményei találjanak azután a bizottság kritikai működésében alkalmazást. A könyvtár ügyét valósítsa meg a Múzeum. A bizottságnak egyelőre a kritika legyen a munkaköre.

Nógrády dr. a kritikát és a gyermekirodalom propagálását tekinti a bizottság feladatául.

Havas Gyula dr. kívánatosnak véli, hogy a bizottság készítse el a szervezeti szabályok tervezetét és intézkedés ezek alapján történjék. Utal az alapszabályokra, a szakosztályok munkásságában csak a gyermektanulmányi szempont lehet irányadó.

Nógrády dr. kifejti, hogy a gyermekirodalommal helyesen csak gyermektanulmányi szempontból lehet foglalkozni. A gyermekírónak a gyermektanulmányi munkákban kell direktívát keresni.

Választmány kimondja, hogy a *gyermekirodalommal foglalkozó bizottságot* megalakítja és felkéri *Nógrády László dr.-t* a szervezendő bizottság vezetésére.

Végül *Nagy László* indítványt tesz arra vonatkozólag, hogy a szerkesztőség megbízást kapjon a Társaság tagjai névsorának összeállítására, kinyomatására és szétküldésére, a jövőben belépő tagok névsorát pedig a közlönyben tegye közzé.

Választmány ezután megválasztottaknak nyilvánítja a múlt választmányi ülés óta tagul jelentkezőket (névsorukat közöljük) és elnök az ülést bezárja.

G. V.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság új tagjainak névsora. Az utolsó választmányi ülés óta 23 új tag lépett a Társaság tagjai sorába, kikkel a tagok *tényleges* száma 1199-re szaporodott. Az új tagok névsora a következő:

Varga Jolán tanítónő, Szászfa; Tuszkai Ödön dr. orvos, Budapest; Rédey Kornél dr. főgimnáziumi tanár, Nagyvárad; Belezsnayné D. Anna polgári iskolai igazgató, Nagyvárad; Vadnai Irén polgári iskolai tan., Budapest; Gregersen Dagmár tanítónő, Budapest; Gerely Józsa Jolán polgári iskolai tan., Budapest; Töttösy Géza mérnök, tanársegéd, Selmechánya; Szántó Berta tanítónő Nyitra; Szana Sándor áll. gyermekmenhelyi igazgató főorvos, Budapest; Schmetheisz Izabella óvónő, Budapest; Sándor Margit tanítónő, Budapest; Suciú Valér tanítóképző int. tanár, Balázsfalva; Semtei Sándorné tanítónő, Budapest; Salamon Nándorné, Wiener-Neustadt; Mohr Mihályné, Budapest; Muntyán Miksa igazgató, Temessziget; Loránt Gyula polgári iskolai tan. Kőszeg; Lévay Gábor igazgató-tanító, Aninosza; özv. Huszár

Bélané, Budapest; dr. Giesswein Sándor kanonok, országgyűlési képviselő, Budapest; Földváry Mihály főgimnáziumi tanár, Nagyvárad; Eckstein Rezsőné, Budapest.

Adatgyűjtés a gyermek erkölcsi életéről. Az adatgyűjtő szakosztály ülését április 14-én tartotta *Nógrády* László dr. elnöklésével. Jelen voltak: Nagy László, Gerő Katalin, Nemes Lipót, Kepes Ilona, Gröber Vilma, Benedek Ábrahám, Répay Dániel, Szász Irén, Ferencz Ella, Ballai Károly, Lázár Szilárd dr., Pinter Zsigmond és még mások.

Elnök jelenti, hogy Szidon G. Károly előadását Hebbel ifjúságáról betegsége miatt nem tarthatja meg, így tárgyalásra kerül a gyermek erkölcsi fogalmainak alakulása tárgyú adatgyűjtés megbeszélése. A témát Szász Irén igazgató fejtegeti s a jelenlevő tagok élénk eszmecseréje után a szakosztály abban állapodik meg, hogy a következő kérdések alapján próba-adatgyűjtést rendez: 1. Életem legjobb cselekedete? 2. Miért tartom legjobbnak? Életem legrosszabb cselekedete. 4. Mikor cselekedtem ezt s miért?

Ezen próbagyűjtés után fogja a kérdéseket megállapítani a szakosztály s megindítani az országos adatgyűjtést.

Elnök jelenti, hogy a mese hatása tárgyú adatgyűjtés szép eredménnyel véget ért. Lelkes adatgyűjtőink nagy és fáradságos munkájáért a társaság hálás köszönetét fejezi ki. Az adatok feldolgozása munkában van. Jelenti továbbá, hogy a gyermek esztétikai érdeklődésének adatgyűjtése még folyamatban van.

A belga Gyermektanulmányi Társaság figyelme irántunk.

Az Algemeen Paedologisch Gezelschap, Európának ezen legrégebb és egyik legtekintélyesebb gyermektanulmányi társasága, mely Társaságunkkal mindenkor testvéri viszonyban állott, azt figyelmével és rokonszenvével tüntette ki, meglehetősen üdvözlettel kereste fel a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot jubiláris ünnepsége alkalmából. A megemlékezés magyarul így hangzik:

«Uraim! Éppen most vesszük az értesítést arról, hogy Társaságuk főnnállásának tizedik évfordulóját az idén ünnepelte.

Nagyon sajnáljuk, hogy erről a maga idejében tudomást vennünk nem lehetett és így üdvkívánatainkat a kellő pillanatban kézhezjuttatni módunkban nem állhatott. Ebbeli mulasztásunkért sietünk az őszinte bocsánatkéréssel.

Általános Gyermektanulmányi Társaságunk tagjai őszinte szívvel osztoznak az Önök Társaságának ünnepi örömeiben és forró jókívánataikat küldik Társaságuk további virágzásához.

Fogadják Uraim kiváló nagyrabecsülésünk ismételt kifejezését.» *Velle H.* a *B. Gy. T.* titkárnője.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmánya örömmel vette tudomásul a testvéries üdvözlést és felkérte *Sándor Domokost*, hogy a Társaság őszinte, hálás köszönetét, nagyrabecsülését és rokonszenvét flamand és magyar nyelven irt válaszban tolmácsolja és juttassa kifejezésre.

Gyermekirodalmi bizottság. A gyermektanulmányi kongresszus elfogadta a *Nógrády* László dr. indítványát, melyet előadásával kapcsolatosan tett egy gyermekirodalmi bírálóbizottság létesítéséről. A Gyermektanulmányi Társaság választmányi ülésén foglalkozott ezen kérdéssel s a bizottság elnökéül *Nógrádyt* választotta meg s egyuttal megbizta a bizottság megalkotásával és szervezésével. A bizottság május 4-én tartotta első alakuló értekezletét, melyen az elnök előterjesztette a bizottság szervezésére vonatkozó javaslatát. Ezen előterjesztés, melyet a bizottság elfogadott, részletesen ismerteti a bizottság munkásságának körét, célját és szervezetét. Eszerint a bizottság címe «Gyermekirodalmi bizottság». 1. Munkásságának köre: *a/* mesekönyvek, *b/* ifjúsági iratok, *c/* minden gyermeknek szánt képeskönyv, könyvillusztráció, *d/* az ifjúságnak szánt iskolakönyvek s *e/* a ponyva és pornografikus irányú irodalom és képek *megbírálással* való ellenőrzése.

2. Ellenőrzését a bizottság *a/* írásbeli bírálataival, *b/* nyilvános előadásaival gyakorolja.

3. Bírálatait részint A Gyermekben, részint más lapokban, részint külön füzetekben hozza nyilvánosságra.

4. Bírálatai ezen címet viselnék: „A Magy. Gyermektanulmányi Társaság Gyermekirodalmi bizottságának bírálati jelentése». Tehát név nélkül jelenne meg minden egyes bírálat s ilyen címen bírálatot sem a megbízott bírálók, sem a bir. biz. tagjai nem adhatnak önmaguk ki. A bírálatok nyilvánosságra hozatalát maga a bir. biz. tanácsa gyakorolja.

5. Bírálatainak terjesztésére felkérné a fiókköröket és a tanítóegyesületeket, valamint az egyes intézeteket. Amennyiben pedig anyagilag módjában lesz a társaságnak, bírálatait, bírálati jelentéseit ingyen megküldéssel fogja terjesztetni.

6. Célja a bizottságnak: *a/* komoly és megbízható kritika alapján revideálni a régebbi gyermek- és ifjúsági irodalmat és képeskönyveket; *b/* megbírálni az újabb gyermek- és ifjúsági irodalmi termékeket s képeskönyveket; *c/* a fenti kritikai cenzura alapján nyilvántartani és könyvjegyzékbe foglalni azon könyveket, melyek úgy alaki, mint tartalmi tekintetben jók s gyermek, illetőleg

az ifjúság haszonnal olvashatja; *d/* megállapítani, hogy mely olvasmányok milyen korú gyermeknek valók; *e/* a jó könyvekből egy gyermekkönyvtárt szervezni, mely a Gyermektan. Muzeumban nyerne elhelyezést; *f/* a szülőknek s nevelőknek útbaigazítást adni s általában az érdeklődést ébrentartani a jó gyermek s ifjúsági irodalom iránt; *g/* komoly kritikával rászoktatni ezen irodalom művelőit és a képeskönyvek szerkesztőit nagyobb műgondra; *h/* felhívni a társadalom figyelmét a pornográfia s a ponyvairodalom és képek nagy veszedelmére; *i/* az iskolai tankönyvek sokszor botrányos silányságát feltüntetni s a rossz tankönyveket lehetlenné tenni.

7. A bizottság szervezete: *a/* A bizottság az adatgyűjtő szakosztály szerveként működik, de a bizottság működését irányító elnököt a Gyermektanulmányi Társaság választmánya jelöli ki;

b/ szükséges, hogy a bizottság munkássága tárgykörénél fogva munkásságába szorosabban belevonja a pedagógiai szakosztályt is;

c/ a bizottság elnökével együtt szűkebbkörű intéző-tanács működik, ennek tisztje a gy. i. b. bizottság munkaprogramját megállapítani, annak végrehajtását ellenőrizni s a beérkezett bírálatokat összevetve, a végleges véleményt kimondani;

d/ az intéző tanács jelölné ki azokat is, akiket időről-időre az egyes könyvek bírálatával megbízni óhajt;

e/ az intéző tanács tagjai a gy. i. b. bizottság elnökének vezetése alatt a Gyermektanulmányi Társaság ügyv. alelnöke s az egyes szakosztályok elnökei, továbbá *Ballai Károly, Dániel Jenőné, Domokos Lászlóné, Eötvös K. Lajos, Gyulai Aladár, Kallós Ede dr., Martos Ágostonné, Náday Pál, Nemes Lipót, Répay Dániel, Szász Irén és Vértes O. József dr.*;

f/ a bizottság amennyiben ez szükséges lenne, újabb tagokkal egészítheti ki önmagát. Erről az elnök ajánlatára a bizottság határozhat;

g/ elvi kérdésekben a bizottság intéző tanácsa jelenlevő tagjai többségének véleménye dönt. Egyenlő szavazatok száma esetén az elnök dönt. A szavazás mindig titkos;

h/ a bizottság szoros kapcsolatot teremt a vidéki fiókkörökkel, munkásságába bevonja s támogatásukra számít;

i/ hogy a fiókkörök munkássága mi módon veendő igénybe, az intéző tanács dönt a munkaprogram megállapítása alkalmával.

A gy. i. b. bizottság megalakulásával kiszélesedett társaságunk munkaprogramja, reméljük, hogy olyan munkát fogunk ezen a téren is végezni, mely nemcsak a tudománynak lesz értékes, hanem

gyakorlati szempontból is eléri célját: felkelti az érdeklődést s még szorosabb kapcsolatot fog teremteni társaságunk és a társadalom között.

A kísérleti pedagógia az ideges gyermekek áll. középiskolájában. Egy érdekes reformról számolunk be, melyet az ideges gyermekek áll. középiskolája léptetett életbe a vallás- és közoktatásügyi minisztérium jóváhagyásával.

A középiskolai módszeres értekezletek eddigi tárgyait, melyek jórészt csak a fogalmi pedagógia köréből vették témáikat, kiküszöböli e középiskola tanácskozásaiból. A gyermektanulmányozás és a gyógypedagógiai-pszichológia főbb kérdéseinek a kidolgozását tűzi ki értekezletei tárgyául az ideges gyermekek intézetének tanári testülete. A régi normatív pedagógiának tudományos megokolását a kísérleti pedagógia keresi s ennek egyik csendes, de dolgos munkása akar ennek az intézetnek a tanári kara lenni.

Az első ilyen módszeres értekezletet a mult tanév végén tartotta meg az intézet, *Vértes O. József dr.* a középiskola tanügyi vezetőjének elnöklete alatt. Az elnök röviden vázolja az értekezletek célját s a kérdések közül csak a főbbekre hívja fel a figyelmet. Ezek: a gyermek testi és lelki fejlődése az iskolás korban, az egyes szellemi képességek, az ideges gyermek pszichológiája, a szellemileg abnormis tanulók és az egyéni különbségek stb.

Az elnöklő tanügyi vezető átadja a szót *Lázár Szilárd dr.* tanárnak, ki *A homogén természetű képzetek gátlásának didaktikai értékéről* tartott előadást.

Az előadó kifejti, hogy az olyan képzetsor elsajátítása, melynek egyes tagjai akár külső alakjukban, akár belsőleg, tartalmilag nagyon hasonlóak, nehezebb s a reprodukálás is több időbe kerül, mint olyan esetben, midőn az elsajátítandó képzetsor egyes tagjai heterogének, tehát alakilag vagy tartalmilag egymástól lényegesen különböznek.

Az újabb kísérleti pszichológiai kutatások, különösen *Ranschburg Pál dr.* vizsgálatai kiderítették, hogy ilyenkor az elmében bizonyos gátlási folyamat működik, mely a könnyű elsajátítást és reprodukálást nehezíti.

Az ideges gyermekek különösen sokat küzdenek ilyen gátlásokkal. *Lázár dr.* az intézet növendékein végzett szópár kísérleteinek eredményeit tabelláin bemutatja s a homogén és heterogén elemek között való különbségekre hívja fel a figyelmet. Felmerül tehát az a pedagógiai szempontból nagyon is fontos feladat, minő módon lehetne e gátlásokat a minimumra redukálni? Célszerű lesz elsősorban az egyes tantárgyak tananyagát megvizsgálni, bennük

a homogén elemeket kijelölni s azokat a jövőben lehetőleg heterogén elrendezésben nyújtani. Formai szempontból különösen a nyelvek tanulásában (igeragozás, deklinálás stb.) a matematikában (hasonló képletek) fordul elő igen sok gátlás. A tananyagnak ilyen pszichológiai szempontból való elrendezése bizonyára nagyon meg fogja könnyíteni az elsajátítást. Az előadó ily irányban maga is végez már kísérleteket.

Az értékes előadást követő eszmecsereben *Kertész Manó dr.* a nyelvtanítási direkt módszert emeli ki, mely a nyelvtani anyagot a maga sok homogén elemével a minimumra szállítja alá. *Vértes O. József dr.* a növénytanra hívja föl a figyelmet, mely sok hasonló fajával, ha a tanár nem tartja szigorúan szem előtt a heterogenitás elvét, csak zavart idéz elő a tanuló agyában. Ugyanígy vagyunk a történelem egyes korszakaival is, pld. az erdélyi fejdelmek korával.

Az elnök az előadó által fölvetett eszmét igen fontosnak tartja s az egyes tantárgyaknak ilyen szempontból való lélektani elemzését e gyűlések tárgysorozatán is szívesen látná. Az értékes előadásért köszönetet mondva, az elnök a tanácskozást berekeszti.

A módszeres értekezleteknek ilyen irányú reformját egy egészséges pedagógiai áramlat új térhódításának tekintjük. S ebben a térfoglalásban a gyermektanulmányozás újabb sikerét látjuk. Kívánatos volna, ha az ideges gyermekek áll. középiskolájának tanári testülete ebben a munkásságában hamarosan követőkre akadna.

Nemzetközi gyermekvédelmi kongresszus. A belga király és királynő védnöksége alatt 1913. július 23—26-ig Nemzetközi Gyermekvédelmi Kongresszus lesz Brüsszelben. A kongresszus két szakosztályra oszlik, melyeknek programja a következő:

I. szakosztály. *Erkölcstelen elhagyott gyermekek.*

1. *A gyermekbiróságok illetékessége.* Szükséges-e a gyermekbiróságok hatáskörét a gyermekekre vonatkozó minden jogi ügy elintézésére kiterjeszteni, mint pl. az atyai hatalomtól való megfosztásra és a gyám ügyére?

2. *A felügyelet alatt való szabadlábra helyezés.* Hogyan szabályozható az erkölcsi felügyelet ideje alatt a bíróság viszonya a gyermekhez, annak szüleivel, gyámjához, a gyermek védelmével megbízott egyénhez s a gyermekekkel foglalkozó jótékonyági intézetekhez? Szükséges-e a felügyelők gyakorlati kiművelését szervezni?

3. *Abnormis gyermekek.* Az abnormitás kérdésének fontossága a kutatásokban.

4. *Törvénytelen gyermekek védelme.* Szükséges-e törvényileg szervezni a törvénytelen gyermekek hivatásszerű védelmét, vagyis hatóság által kinevezett és fizetett hivatalnokot kitanítani, kiknek feladata lenne mindazon kiskorúak felett való gyámkodás, kiknek számára nem található megfelelő szülőhelyettes?

II. szakosztály. *Gyermekegészségügy. Gyermekápolás.*

1. *Statisztika.* A gyermekhalálozás statisztikájának egységes alapokra való helyezése.

2. *Ismeretterjesztés.* Hogyan lehet a gyermekápolásra és egészségügyre vonatkozó ismereteket terjeszteni?

3. *Védelem.* Hogyan védjük a dajkaságba vagy felügyelet alá adott gyermekeket?

4. *Alkoholizmus.* Hogyan védjük a gyermekeket az alkohol ellen?

A két szakosztály közös kérdése. Nemzetközi Gyermekvédő Hivatal felállítása.

Ezen kérdések előadóit a kongresszus előkészítő bizottsága választja legkiválóbb szakemberek közül. Magyarország részéről Edelsheim-Gyulai gróf, Kőszeghy Sándor belügyi szakosztályfőnök és Szilágyi Artur Károly tagjai a kongresszust előkészítő bizottságnak. Az előadások bármely nyelven tarthatók. A kongresszusi tagsági díj 10 frank, mely jogosít a kongresszuson való részvételre és a nyomtatványokra. Jelentkezni lehet 1913. július 1-éig: M. Henri Jaspard, Secrétaire général de la Commission d'organisation; avenue de la Toison d'Or, no. 93, à Bruxelles.

A jogi és gyermekvédelmi osztály megalakulása. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Jogi és Gyermekvédelmi Osztálya az április 30-án tartott választmányi ülés után megalakult. *Angyal Pál* dr. egyetemi tanár, a választmány által delegált elnök, megnyitotta az ülést s felszólította a szakosztályt az alapszabályok értelmében, hogy titkárt válasszon. A szakosztály tagjai a jogi és gyermekvédelmi osztály titkárául *Nemes Lipót* fővárosi tanítót választotta. Kimondották, hogy a szakosztály keretébe tartozó ügyek tanulmányozására s szervezésére szakelőadókat fognak fölkeríteni; továbbá föl fogják szólítani a Gyermektanulmányi Társaság fővárosi tagjait, hogy a szakosztályba lépni s benne közreműködni sziveskedjenek.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmánya a jogi és gyermekvédelmi szakosztály megalakításával a Gyermektanulmányi Kongresszus egyik fontos határozatát a megvalósulás útjára terelte s a gyermektanulmányozás terén érdekes s ma még egyedül álló kérdés terére lépett.

A jogi és gyermekvédelmi szakosztály tagjai. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság központi elnöksége körlevélben fölhívta a fővárosi tagokat, hogy a most megalakult jogi és gyermekvédelmi szakosztály tagjaiul jelentkezni sziveskedjenek. Eddig a következők jelentkeztek: *Ballai Károly* muzeumi titkár, *Balogh Jenő dr.* igazságügyminiszter, *Csányi József* tanító, *Deutsch Ernő dr.* igazgató-főorvos, *Drózdly Győző* f. tanító, szerkesztő, *Dósainé Révész Margit* szanatórium-igazgató, *Dunajecz Nándor* szék. f. tanító, *Eötvös Károly Lajos* tanfelügyelő, *Fodor Márkus dr.* tanár, *Galambos Jenő* hivatalnok, *Georgi Sándor* igazgató-tanító, *Godá Gyula* a kath. patronage igazgatója, *Gyulai Aladár* tanár, *Hankovics Ödönne* kisednevelő, *H. Fejér Domokos* f. tanító, *Havas Gyula dr.* tanfelügyelő, *Havas Irma* polg. isk. tanítónő, *Horváth E. János* igazgató, *Holló Gyula dr.* ügyvéd, *Kardos Ignác* gyógyeped. tanár, *Kilényi Erzsébet* tanítónő, *Mihajlovics Ilona* óvónő, *Nagy László* tanítóképző-intézeti igazgató, *Nógrády László dr.* középisk. tanár, *Pintér Zsigmond* igazgató, *dr. Pruzsinszky János* középisk. igazgató, *Répay Dániel* tanítónőképző-intézeti tanár, *Semtei Sándorné* áll. tanítónő, *Simai-Molnár Aladár* ügyvéd, *Száva János* igazgató, *Szilágyi Artur Károly dr.* ügyvéd, *Szöts Gyula* főgimn. tanár, *Telkes Ármin* f. tanító, *Tolnai I. Béla* siketnéma-intézeti igazgató, *Tóth Kálmán* (egri) népiskolai igazgató, *Varsányi Rezső* fővárosi tanító, *Vértés O. József dr.* idegesek állami iskolájának vezetője, *Marschan Géza dr.* min. s. titk., *Rottenbiller Fülöp dr.* kir. ítélőtáblai bírósági elnök, *Horváth Dániel dr.* min. s. titkár, *Husztli József* igazgató, *Török Mihály* tanító, *Laner Gyula* min. tanácsos, *Kármán Elemér dr.* járásbíró, *Demjén Géza dr.* f. tanácsjegyző. Összesen 44-en. Az elnökség ezúton is fölkéri a tagokat, hogy a nagyfontosságú szakosztályba lépni sziveskedjenek. *Nemes Lipót* titkár.

Ujabb mozgalmak a vidéken gyermektanulmányi fiókkörök létesítése érdekében. Négy vidéki művelődési központ, *Brassó, Dés, Kaposvár, Kassa* tanítóóságának körében indult meg sikerrel biztató mozgalom, hogy Társaságunk fiókköréit szervezzék.

A kaposvári tanítóegyesület június 4-iki közgyűlésén szerepel a gyermektanulmányi kör létesítése, amely alkalommal *Nemes Lipót* titkár tart előadást a gyermektanulmányozásról általában.

Kassán különösen *Boros Aladár* áll. tanító fejt ki az ügy érdekében lelkes buzgalmat. A «Kassai Tanítói Kör»-ben március 26-án tartott felolvasást egész terjedelmében közölte az abaujtonamegyei *Közoktatásügy*. A választmány utasítására *Boros Aladár* és *Vincze Ferenc* végzik a fiókkör alakítására az előkészítést, amelynek máris eredménye van a szépszámú tagsági belépésben.

Désen Körösy György dr. főgimnáziumi igazgató, Társaságunk régi választmányi tagja foglalkozik a fiókkör létesítésének eszméjével.

Brassó szintén a szervezkedő városok sorába lépett. A vármegyei tanítószék legközelebbi közgyűlése fog az ügygel, a kongresszusról tartandó előadásokkal kapcsolatban, foglalkozni.

E városokon kívül a csongrádmegyei és a szentesi tanítószék egyes lelkes tagjai is kérték a központ támogatását fiókkör létesítése végett.

Itt kell megemlékeznünk a szegedi gyermektanulmányi fiókkör munkásságának újabb haladásáról. A pedagógiai szakosztály a tanítójelöltek érdeklődésének fokozása céljából egy 20 és 10 koronás pályadíjat tűzött ki a gyermektanulmányozás körébe vágó tétel kidolgozására. Követésre méltó példa! Gy. A.

Apróságok a gyermek életéből.

Néhány gyermek lelkivilága, akit megfigyeltem.

Irta: Forgách Julia óvónő Karlován.

Józsika.

I.

Növérem fiacskája hetedik évében van és rendkívül komoly gyermek. Igaz ugyan, hogy éppen olyan kíváncsi, mindent tudni szerető, mint akármelyik más gyermek, de nem kérdezősködik unos-un talan, hanem ehelyett vizsgálódik, megfigyel mindent és amit lát, azon gondolkozik. Ha azonban sehogy se tudja a dolgok mibenlétét kiokoskodni, akkor nagy komolyan megkérdezi anyját vagy nővéreit; és ha azok válaszolnak neki, azon megint napokig gondolkozik.

Két és fél éves volt, mikor édesapja meghalt, de azért emlékszik a haláleset minden részletére. Vagy egy évvel apja halála után azt kérdezi az édesanyjától:

— Anyuskám, hol van most édesapa?

— A jó Istenkénél, kis fiam.

— Hát a jó Istenke hol van?

— Az égben.

— Hát az ég hol van?

— Ott fölön, ahol a nap süt.

— Akkor nem is igaz, hogy apuska a jó Istenkénél van, mert mikor meghalt nem föl vitték, hanem arra ni! — És kezecskéjével mutatja az irányt, amerre vitték édesapját mikor temették.

— Hát persze, hogy arra vitték ki a temetőbe, de a lelke fölment az égbe a jó Istenkéhez.

— A lelke?! — csodálkozik Józsika, de nem kérdezősködik tovább, hanem félreül egy sarokba és hallgat. Látszik rajta, hogy valamin töri a fejcskáját.

Egy hónap, vagy talán kettő is elmúlt ezután a párbeszéd után, mikor egy délben haza jön az óvodából, oda somfordál a konyhában foglalatoskodó anyja mellé és mondja:

— Anyuskám, a Nácikának (ez a nagybátyja fiacskája) olyan szép, uj, sárga cipője van, idáig ér ni! (Mutatja a lábaszárán.) Aztán gombos, aztán így, körül fekete, aztán olyan fényes mint a tükör. Azt mondja, a tatája vette neki, mert a régi cipője már rongyos volt.

Az anyja nem szól semmit, Józsika is hallgat egy ideig és nézi kopott, régi cipőcskáját, azután megint megszólal:

— Anyuskám, az én cipőm is rongyos.

— Nem rongyos az még kis fiam.

— De a Nácikáé is ilyen volt és mégis vett neki a tatája másikat.

— Nácika tatája vehet, mert van neki pénze, de nekem nincs.

— Hát miért nem vesz nekem is apus cipőt?

— Hogy vegyen, ha a jó Istenkénél van.

— Hát miért nem jön haza?

— Haza jönne szegény apa szívesen, de ha a jó Isten nem engedi.

— Akkor nem is jó az az Istenke.

— Hallgass te kis csacsi, olyant nem szabad mondani.

Józsika elhallgat és kimegy az udvarra.

Később ebédelni akarnak, keresik Józsikát. Egyik nővére kimegy az udvarra és látja, hogy Józsika fönt van a szalmakazal tetején, néz föl az égre és kiabál: «Isten! Isten! Istenke! Hol vagy? Küldd haza apust!» Beszalad a lányka s mondja az anyjának:

— Jaj anyuskám, jöjjön csak, nézze, hol van a Józsika!

Kimegy az anyja, leparancsolja a gyermeket a szalmakazalról s megpirongatja, hogy mert oda fölmászni és hogy merte az Isten nevét kiabálni.

— Hát csak azért kiabáltam a jó Istenkének, — mondja Józsika szepegeve, — hogy küldje haza apuskát, hogy vegyen nekem cipőt.

Sokszor esik szó a nagy drágaságról, meg a szegénységről, mert bizony apa nélkül, férj nélkül, elég szükösen éldegélnék. Józsika szokása szerint hallgat s csak nagy sokára, mikor már másra terelődik a beszéd, szólal meg.

— Ugy-e anyuskám, igaz hogy a jó Istenke mindent lát?

— Igaz, kis fiam.

— Minket is lát?

— Minket is.

— Azt is látja, hogy szegények vagyunk?

— Azt is.

— Hát akkor miért nem küldi haza (a jó Istenke) apust, hogy dolgozzon, hogy legyen pénzünk, hogy ne legyünk olyan nagyon szegények?

Megjegyzés.

E példa is mutatja a 3–6 éves gyermek realiztikus felfogását Istenről. A gyermek ebben a korban az Isten fogalmát megszemélyesíti; mint az élettelen tárgyakat, az asztalt, a széket, a kavicsot. Az Isten megszemélyesítése azonban lényegesen különbözik az élettelen tárgyakétól. A gyermek az élettelen tárgyakra, az állatokra is ráruházza ugyan a maga érzéseit, azokat élő-gondolkodó és érző-lényeknek gondolja, de nem embereknek. Az Isten képzetéhez azonban, az ember képzetét füzi a gyermek, tehát azt *realisztikusan személyesíti* meg.

Ez a gyermeki felfogás teljesen fedi a civilizáció bölcsőkorában élő társadalmak naiv felfogását Istenről.

E példa azt is mutatja, hogy a gyermek fogalma az Istenről az ő egyszerű kívánságának teljesítése szerint igazodik s az Isten-nél épp úgy érezteti haragját, nem tetszését (a primitív néphez hasonlóan), mint apjával, anyjával, más felnőttekkel, akik az ő kívánságát nem teljesítik. Ez a lélektani tünet is a reális megszemélyesítés következménye.

A halálról való fogalma a 3–6 éves gyermeknek azonban már lényegesen különbözik a primitív népekétől. A primitív népek tudják, hogy halál alkalmával ez az élet megszűnik s kezdődik egy más élet. A gyermekre nézve azonban a halál nem jelent nagyobb változást, mint amilyen változásokat ő az *életben* tapasztal, tehát elutazást, alvást. A gyermek minden élő és élettelen tárgyba beleképzei a *mozgást*, a maga életét. Ez a külvilág *szubjektív* felfogása. Csak hosszú objektív tapasztalatok s a beléje szuggerált gondolatok ébresztik fel benne az életmegszűnés, a halál gondolatát. Ez az *objektív* felfogás már csak a második gyermekkorban (8–15 év) jön létre.

Nagy László.

Übersicht der letzten Nummer.

VII. Jahrg. No. 3—4.

Das Einkindersystem.

Von Dr. Ladislaus Nógrády.

Die Datensammelabteilung der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung liess an ältere Volksschullehrer verschiedener Gegenden des Landes 600 umsichtig verfasste Fragebogen gelangen, um beträchtliches Material über Familien mit nur einem Kind aus zuverlässiger Quelle zu erhalten. Die aufgebrachten Beiträge hatte der Obmann der Sammelforschung sorgfältig gesichtet und in einem in unserer Gesellschaft gehaltenen Vortrag aufgearbeitet.

Die ursprünglichste Ursache des Einkindes wurzelt in der *wirtschaftlichen* Anschauung. Nicht nur die wohlhabenden Familien opfern dem Vermögen die Frucht ihrer Liebe, ja wollen des Geldes willen oft selbst dem einzigen Kinde gerne entsagen, auch die ärmeren Klassen trachten aus materiellen Gründen von Kindern befreit zu bleiben. Diese ermüden im Kampf ums Dasein, getrauen sich daher nicht ihre Kinder der ungewissenen Zukunft preiszugeben, lassen somit ihre Handlungsweise nicht von niedrigen Motiven, vielmehr von höheren ethischen Empfindungen leiten.

An die materielle Ursache reiht sich die *Liebe zur Bequemlichkeit* an. Die Mütterlichkeit als erhabenste Selbstlosigkeit, sowie die Fürsorge um Kinder erheischen die Verzichtleistung auf mannigfache Behaglichkeiten. *Die weibliche Eitelkeit* vernichtet die grosse Schöpfung der Natur, die Triebe der Mutterschaft.

In mehreren Daten erklingen Anklagen gegen die *Hebammen* und die *Ärzte*; ferner wird eine häufige Benutzung und Verbreitung von Preservativmitteln betont.

Auch die *Mode* findet sich unter den Ursachen; die nistet sich an vielen Orten so tief ein, dass sie die Moral der Bevölkerung vergiftet. Die Familien mit mehr als einem Kinde werden zur Zielscheibe der Verspottung gemacht, können in den äusserlich auserwählten Kreisen mit einem oder gar keinem Kinde nur schwer verkehren.

Die *Auswanderung* ist gleichfalls ein wichtiger Faktor dieses Problems, nicht minder die frühen Eheschliessungen und endlich der Soldatendienst.

Dann wandte sich Vortr. der Wirkung zu, welche das Einkindersystem auf die Familie und Gesellschaft ausübt. Die erbrachten Daten sprechen dafür, dass die Verhältnisse allerorts ungünstig sind, zumal es daselbst an gehörigen Arbeitskräften, weiter an wahrer Anspornung zum Fleiss und der Sparsamkeit ermangelt. Der charakteristische Zug offenbart sich gewöhnlich in der Sucht nach Luxus und Leichtlebigkeit, richtiger in der daraus folgenden unmoralischen Weltanschauung.

Inmitte einer derart verpesteten Umgebung vermag das Einkind nur kaum zu gedeihen. Wegen der immerwährenden Verweichlichung und durch eine in Affenliebe ausartende Erziehung nimmt das Kind eine *verkümmerte* Form an. Es kommt ja schon zumeist elend oder belastet zur Welt und kränkelt unablässig. Seine Entfaltung geht demgemäss weitaus gehemmt von statten, sein ganzes Tun und Lassen wird mit ängstlicher Aufmerksamkeit begleitet, die Arzneien bilden die Hauptnahrung; so dass es geradezu unfähig für jede Anstrengung gemacht wird. Ein solch einziges und vollends verhätscheltes Kind geniesst keinerlei naturgemässe Entwicklung; mitnichten, man verzieht es durch eine übermässige Nachgiebigkeit, welche sowohl eine leibliche als auch sittliche Schwäche und Erschlaffung hervorruft. Die grösste Zahl derartiger Lieblingskinder geht bereits im zartesten Alter zugrunde, oder, wie ein Berichterstatter richtig sagt, «das Einkind verlottert.»

In der Schule ist mit dem Einkind ebenfalls höchst schwierig fortzukommen. Es ist schrecklich feinfühlernd, erwartet auf Schritt und Tritt vom Lehrer belobt zu werden, widrigenfalls seine unreifen, stumpfen Züge zugenüge verraten, dass seine Seele verelendet ist. Stolz, Eigensinn, Trotz, Unfolgsamkeit haften ihm an, es bringt keine Achtung dem Lehrer entgegen, befleissigt sich fast niemals, zumal es auf seiner niedrigen sittlichen Stufe seinen eigenen geistigen Wert laut den stetigen Aussprüchen seiner Eltern sehr hoch einschätzt. Hochmut bekundet es nicht nur seinen Mitschülern, sondern auch Erwachsenen und Fremden gegenüber. Es ist gleichsam unmöglich, irgend welches Interesse in ihm zu erwecken, es erfasst alles nur mit Anstrengung; will es aber dennoch etwas aus eigenem Antriebe tun, vermag es sozusagen kaum das Ende zu erwarten und handelt überhaupt durchweg aus Eitelkeit. Der Lehrer ist daher fast nie in der Lage, einen nennenswerten Erfolg zu erzielen, denn gelingt es ihm auch manche

Unzulänglichkeit zu verbessern, macht es die verkehrte häusliche Erziehung sehr bald zunichte. Das Einkind tyrannisiert die Familie und obzwar diese ihm ihr ganzes Dasein opfert, dürfe sie nicht die geringste Dankbarkeit, geschweige eine herzinnigliche Hingebung zurückerhoffen. Ehedem erfreute sich das Volk am Lande eines gesunden und sittenreinen Lebenswandels, heute geht es vornehmlich wegen der beabsichtigten Kinderlosigkeit oder des Einkindersystems einer völligen Vernichtung entgegen. Die Tugenden sterben allmählich aus, zumal die krankhafte Empfindungswelt solcher widernatürlich erzogenen Jugendlichen schon im Keime verpestet wird. Die frühzeitige Geschlechtlichkeit gebiert sündenhaftige Finsternis und masslose Verderbtheit, die später nicht mehr wettzumachen sind. Das entrollte Bild über die Kindheit und Jugend der Einkinder ist so betrübend und hoffnungslos, dass hier unverzüglich Abhilfe und Wandel geschaffen werden müssen.

Der Vortragende zieht hierauf eine Parallele zwischen der Bevölkerung kinderreicher und kinderloser Dörfer. Letztere ähneln in ihrer Leblosigkeit und Stille den Friedhöfen und drücken solchergestalt einen charakteristischen Stempel auf die Gesamtindividualität der Örter, deutlicher der Menschen auf, welcher sich freilich in den Einkindern treu widerspiegelt. Ebenso kann man im Gemüte und Gebaren der aus zahlreichen Kinderfamilien stammenden Knaben und Mädchen sogleich ihre Herkunft erkennen. Diese pflegen eine liebliche Kameradschaft, als Grundlage einer späteren reifen Gemeinschaft und werden bereits im elterlichen Hause mit allen notwendigen Lebensfaktoren gründlich bekannt. Es sind dies die wahrlich normalen Kinder, während die Einzigen durchaus pathologisch verunstaltet werden, die der stiefmütterliche Strom des Lebens gar bald zum Fall bringt und moralisch erwürgt.

Nun welche Mittel gewähren Schutz gegen das Einkindersystem? Vor allem müssten die Existenzbedingungen, also die *wirtschaftliche Lage* günstiger gestaltet werden. Dann sollte man die mit Kindern gesegneten Familien *staatlicher Vorzüge* teilhaftig werden lassen, ihnen die *Steuer* herabsetzen, *Ärzte* und *Hebammen* unentgeltlich zur Verfügung stellen. Ferner könnten sich Volksschutzvereine auf einheitlicher Basis gründen, deren vorerste Aufgabe es wäre, die Landbevölkerung durch Wort und Schrift gegen jedweden Unfug zielbewusst aufzuklären.

Die Frage bezüglich des Einkindes mündet gerade in die Hauptprobleme des Lebens ein, wo sie sich zu einer biologischen Erscheinung ausgestaltet. Dieser schwebt das Ziel vor, die Auf-

rechterhaltung der Lebenskontinuität zu bewirken. Denn gelänge es nicht den Schaden des Einkindersystems auszurotten, werde es unabwendbar das Kontingent der Menschheit schmälern und vermindern. Darob dürfe die *Ung. Gesellschaft für Kinderforschung* ihrer diesbezügliche Mission nicht entsagen, vielmehr unermüdet nicht nur die Landleute kraftvoll unterweisen, sondern auch die besseren Gesellschaftsschichten geziemend belehren und alle brauchbaren Mitarbeiter für das Rettungswerk der gegenwärtigen und künftigen Generationen mit heranziehen.

Vom Notengeben.

Von Gymnasialprofessor **Dr. Z. Bognár**, Komárom.

Verfasser prüft die Ursachen der Zensur, welche die Seele des Kindes vorteilhaft beeinflussen oder schädlich beeinträchtigen. Die erste ungünstige Wirkung zeigt sich darin, dass der Schüler durch das Zensurieren zumeist aus seiner ruhigen Seelenstimmung hinausgedrängt wird. Dann könne es auch seine sittlichen Gefühle verwirren, wenn es ungerecht geschieht oder schlechtweg so erscheint. Jedoch der strittigste Punkt ist der, inwiefern die Noten den Schüler zur Arbeit aneifern. Verf. stellte hierbei folgende Versuche an. In der zweiten Klasse des Gymnasiums verkündete er am Schlusse des ersten Halbjahres seinen Zöglingen, er werde eine Zeitlang keine Noten geben, doch die Lektionen müssen gelernt werden, obgleich sie in die Klassifizierung nicht eingerechnet werden. Denselben Vorgang befolgte eine Bürgerschullehrerin gleichfalls mit den Zöglingen der zweiten Klasse. Ein solcher Lehrstoff wurde gewählt, der blos für die Zeit der Experimente, namentlich den täglichen Fleiss entscheidend war. Folgende Ergebnisse wurden hierbei erzielt: unter den Mädchen fand sich kein einziges, das während dieses Zeitraumes einen besseren Fortgang als sonst bekundet hätte. Unter den Knaben war einer blos, der im vergangenen Semester gut, jetzt vorzüglich sich vorbereitete, die übrigen aber sind ihrer Pflicht mit einem oder zwei Graden schwächer nachgekommen. Unter den 31 Schülerinnen erledigten eilf, teils fleissige, teils faule, ebenso ihre Arbeiten wie bisher, 16 schon minder und 4 fast garnicht. In den betreffenden Lehrstunden war die Aufmerksamkeit oder das Interesse nicht etwa beschränkter als sonst und die Kinder meldeten sich mit gewohntem Eifer zum Antworten. Daraus erhellt, dass das Wegbleiben der Zensur die Schularbeit des Kindes wohl, nicht aber die häusliche Tätigkeit beeinflusst, richtiger den Fleiss verringert.

Diese Folgerung erhärtet der Umstand, welchen eine ganz natürliche psychologische Erklärung stützt. Es wäre irrtümlich zu glauben, dass das Kind lediglich die Hoffnung einer guten oder die Furcht vor einer schlechten Note zum Lernen treibt. Auch andere Motive spielen dabei eine bedeutende Rolle. Da verdienen zunächst das Interesse und die Wissbegierde Erwähnung. Zu diesen gesellt sich das Pflichtbewusstsein und einigermaßen auch die Sucht sich durchzusetzen und bemerkt zu werden.

Solange die Schüler Hausarbeiten bekommen, bleibt die Zensur unentbehrlich. Es müssten mithin zuvörderst die häuslichen Beschäftigungen aufs minimalste reduziert, deutlicher der ganze Lehrplan sowie die Unterrichtsmethode radikal verändert werden. Immerhin müsse um eine Institution gesorgt werden, welche die Klassifikation annehmend ersetzt.

Zuletzt beantwortet Verf. die Frage, ob die Schüler das Zensurieren lieben. Die Kleinen finden Gefallen daran, die Grösseren nehmen es ziemlich kühl, doch keinesfalls gleichgültig. Deshalb meint Verf., das Notengeben könne ohne Schaden weiter bestehen, doch müsse es weitaus vervollkommnet werden. Dazu dienen diesbezügliche systematische Experimente, welche in je grösserer Zahl von Kinderforschern anzustellen wären.

Richtungen und Bestrebungen auf dem Gebiete der schaffenden Arbeit.

Von Seminardirektor Ladislaus Nagy, Budapest.

Unter obigem Titel bespricht der Verfasser einen Teil der unlängst stattgefundenen *Ausstellung für Kinderforschung*. Nicht nur das Laienpublikum, sondern vorzüglich die Pädagogen haben der schaffenden Arbeit ein sonderliches Interesse entgegengebracht, was in der *Naturgemässheit* ihrer Methode begründet ist. Die Ausstellung steckte sich das Ziel, das grosse Problem der schaffenden Arbeit in der Kindererziehung und dem Unterricht zu entwerfen und Aufklärung zu bieten über dessen Niveau, Stadium, Bestrebungen, Richtungen und Verfahren. Diese Besprechung will auch nichts anderes bezwecken, als den Stand dieser Frage in der *Volksschule*, der *Kinderbewahranstalt* und den *Mädchenschulen* skizzieren. Die Gymnasien und Realschulen haben sich an der Ausstellung nicht beteiligt.

Die Sammlungen der Elementar-Volksschulen nahmen den ersten Platz in der Abteilung der Arbeits-Ausstellung ein. Da waren die Richtungen am deutlichsten zu erkennen, und unter ihnen in

vorderster Reihe die kennzeichnendste, welche wir die *künstlerische* nennen möchten. Deren ursprünglicher und selbständiger Vertreter ist Seminarlehrer Al. *Urhegyi*, Budapest; der die schaffenden Zeichnungen von 10—12-jährigen Kindern im Rahmen des historischen und naturgeschichtlichen Unterrichts verwertet. In diesen primitiven Zeichnungen äussern sich bereits die zielbewussten Umwandlungen der gesetzten oder schematischen Vorstellungsverknüpfungen. Man liest aus den Zeichnungen den Reichtum, die Klarheit und den mächtigen Aufschwung der schöpferischen Phantasie heraus. Diese letztere Fähigkeit, welche bislang in der schaffenden Schularbeit fast völlig fehlte, kann somit eine angemessene Ausgestaltung erfahren. Dass die schaffende Phantasie bei richtigem Vorgang auch beim Erzählen von Märchen Anwendung findet, beweisen die ausgestellten Märchenkladden von Schulleiterin *Irène Szász* und auch die märchenhaften Geschichten der Kleinkinder von Kindergärtnerin Frau J. *Takács Berényi*, Óverbász.

In reichlichstem Masse war diejenige Richtung vertreten, welche die schaffende Arbeit *in den Dienst der Kenntnisvermehrung* stellt. Hierbei war am lehrreichsten die Ausstellung des Miskolcer Lehrers Alex. *Biró*, der den geographischen Stoff des Wohnortes der dritten Klasse aus Tonarbeiten seiner Schüler vorgelegt hat. *Biró* legt in den Arbeiten und den dazu gehörigen Zeichnungen Hauptgewicht auf die Deutlichkeit, Realität, die pünktliche Beobachtung, den sorgfältigen Ausdruck und die Darstellung der Vorstellungen. Dieselbe Richtung mit etwas mehr Freiheit der Phantasie verfolgt auch B. *Zöldi*, Lehrer aus Nagyvárad im Geographieunterricht.

In diese Gruppe gehören 3 Mädchenschulen- Ausstellungen nach der Methode von *Seinig*. Diese Arbeiten werden bewussterweise bei den meisten Gegenständen, besonders in der Physik laut Verfahren des Massenunterrichts und Anweisung des Lehrers verfertigt. Sie sind also bedingte Arbeiten, welche nur ihrem Zwecke nach sich von dem sogenannten werkstättischen Handarbeitsunterricht unterscheiden; deren Anhänger gemäss sollen die Kinder nicht allein mit Worten, sondern auch den Händen das gelernte reproduzieren. Die *Seinig'sche* Methode wird wahrscheinlich auch in unseren Schulen Verbreitung finden; jedoch eben die Ausstellung für Kinderforschung dokumentierte, dass der schulische Arbeitsunterricht weitaus eher eine vielseitige Aufgabe innehat, als dass er einseitig mittels der *Seinig'schen* Methode zu verwirklichen wäre. Diese kann nur auf gewissen Unterrichtsgebieten, wie z. B. in der Chemie und Physik durchaus benützt werden. Auf der Ausstellung sah man, dass heute die Schulen, auch die

Anhänger von Seinig, in den übrigen Gegenständen der freieren Beschäftigung, der schaffenden Arbeit, hinneigen. Unter den ungarischen Pädagogen nähern sich am engsten zu Seinig der Seminarlehrer R. *Diviaczki* und Elementar-Schullehrer Dr. G. *Krizsán* in Kolozsvár. Die Kinderarbeiten kommen bloß als Unterordnete des Unterrichts vor, ohne aber dass sie die höherartige Ausbildung des kindlichen Geistes zu stützen vermöchten. Von mehr Nutzen sind Zifferbilder, die F. *Tóth*, Lehrer in Miskolc aus Holzstäbchen mit den Kindern im Rechenunterricht der 1. Volksschulklasse verwendet.

Besonders soll der Sammlung erwähnt werden, welche die Übungsschule des hauptstädtischen Pädagogischen Seminars ausgestellt hat. Da fiel die *Einheitlichkeit* sowohl in der Methode, als auch in sämtlichen Lehrgegenständen auf; es genügt nicht mehr eine Ausdrucksweise, sondern alle, wie z. B. Ton, Zeichnungen, Konzipierungen etc., und zwar in Verbindung mit einander werden bereits geübt.

Die Ausstellungen der *Kleinkinderbewahranstalten* waren von um so mehr Interesse als sie hierzulande zuerst festen Boden nahmen und jetzt vor die Öffentlichkeit gebracht wurden. Die ausgestellten Säckelchen waren beredte Beweise für das siegreiche Vordringen der pädologischen Richtung, beziehungsweise der richtigen Anwendung von neuen Methoden. Denen zufolge wird gegenüber dem allen verknöcherten Verfahren nunmehr das Material, Thema und Impuls den Kleinen zwar gegeben, jedoch die Ausführung des Erzeugnisses bleibt dann ihnen selbst überlassen. Vollends emanzipiert von der ehemaligen Methode ist *Gisella Stelly* und J. *Berényi Takács*, die sowohl im Spiel als auch in allen handlichen Beschäftigungen reformatorisch hervorgetreten sind.

Endlich sahen wir ein umrissenes, geschlossenes Bild der *Handarbeiten von Mädchen*. Nicht so eintönig und unbedeutend wie ehemals, sondern überall lächelte uns die naive kindliche Mädchenseele, deren reizende Intimität und mannigfache Feinheit frisch entgegen. Eine Gruppe der Pläne kam in Verbindung mit dem Zeichenunterricht zustande, dies war die Kunstrichtung, wo der Wert der schaffenden Arbeit hervorstach. In einer andern Gruppe erhielten die Schülerinnen die Motive aus den Zeichnungen, welche sie dann auf entsprechende Weise stilisierten.

Der Ausstellung für Kinderforschung gebührt eine weitdringende Bedeutung, zumal sie in ihrem Grundwesen über Entwicklungsmöglichkeiten des lebenswirksamen Gebietes der schaffenden Arbeit Zeugnis gab und in ihren Schauobjekten Zukunftswege eines Reformunterrichts demonstrierte, die der grössten Beachtung und Förderung wert sind.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung hielt am 16. März ihre Hauptversammlung ab. Diesmal zeigte sie ein feierliches Bild, da sie das Vorfest des ersten ungarischen Kongresses für Kinderforschung bildete und eine zahlreiche Mitgliederschaft aus allen Teilen des Reiches herbeilockte. Der Präsident Graf *Alexander Teleki* gab in seiner Begrüßungsansprache der Zuversicht Ausdruck, dass der unermüdlichen Wirksamkeit des ersten Jahrzehnts eine würdige und erfolgreiche Fortsetzung nachfolgen werde. Die Hoffnung scheint um so berechtigter, als heute ein ganzes, gut gerüstetes und opferwilliges Heer in unseren Reihen steht, immerdar bereit den Triumph der grandiosen Idee der Kinderforschung zu erkämpfen und deren heilige Ideale mit Tat und Rat zu beschützen. Zählen wir ja nunmehr 1300 Mitglieder, die sich zu unserer Fahne scharten und allenthalben für den grössten Schatz der Menschheit: das Kind rührig arbeiten.

Sekretär *Karl Ballai* verlas die zehnjährige Geschichte der Gesellschaft, woraus zu entnehmen ist, dass derzeit sieben Filialvereine in den Kulturzentren des Landes — Szolnok, Nagybecskerek, Pécs, Nagyvárad, Szeged, Lőcse, Szombathely — nach einheitlichem Programm zielbewusst arbeiten. Wir besitzen unser eigenes Organ, die Monatsschrift «Das Kind», eine pädologische *Bibliothek, Beihefte*, einen Verlag des Museums für Kinderstudium und auch eine gesonderte *Bücherei*. Während der zehn Jahre wurden 101 öffentliche Vorträge in Anwesenheit von 21.000 Hörern veranstaltet. Seit Jahren organisiert das Unterrichtsministerium auf Initiative der Gesellschaft *Lehrkurse*, wo die Lehrpersonen der Seminare in die neuen pädagogischen und psychologischen Bestrebungen eingeweiht werden. Epochenmachend wirkte die Eröffnung eines Museums für *Kinderforschung*.

Hauptstädtischer Schulinspektor *Em. Mosdóssy* verdolmetschte die Gefühle aller Mitglieder und beantragte die Verdienste des Gesamtpräsidiums protokollarisch zu verewigen; sein Antrag wurde einstimmig angenommen.

Darauf hin überreichte der Obmann der Sammelforschung *Dr. Ladislaus Nógrády* ein «Gedenkbuch» dem geschäftsführenden Präsidenten der Gesellschaft: *Ladislaus Nagy* in Begleitung einer innigst durchgefühlten Ansprache, in der er ihn als den unermüdlichsten, aufopfersten und idealen Bahnbrecher der ungarischen Kinderforschung im Namen von tausenden Verehrern und Schülern feierlich beglückwünschte und den Segen des Himmels zu seinem erfolgreichen Wirken herbeiflehte. Der gefeierte Präsident

erwiederte tief gerührt seinen Dank und sagte: innerlichem Trieb gehorchend betätigte er sich von allem Anfang an, und ist gewillt auch fürderhin sein ganzes Können den erhabenen Arbeitszielen der nunmehr von allen Gesellschaftskreisen sanktionierten Kinderforschung aus voller Seele zu weihen.

Schriftführer A. Gyulai erstattete den Geschäftsbericht des letzten Jahres. Drei *wissenschaftliche Fachabteilungen* haben mehrere Themen intensiv vorbereitet und etliche womöglich nutzbar zu machende Angelegenheiten angeschnitten. Unsere Vortragsabende bezeugten, dass sie samt und sonders gleichsam zu kulturellen Bedürfnissen geworden, weshalb sie sich ständig eines grossen Zuspruchs erfreuen. Das *Museum* wird immer mehr ausgestaltet und seine Beschreibung musste auf Wunsch vieler ausländischer Anfragen, u. a. aus Tokio und Moskau, auch in französischer Sprache herausgegeben werden. Überhaupt unterhält die Gesellschaft eine enge und rege Verbindung mit den wissenschaftlichen, pädagogischen und pädologischen Vereinen und Institutionen des Auslands. Heuer traten 242 neue Mitglieder der Gesellschaft bei, so, dass jetzt die Zahl auf 1305 stieg.

Dr. Josef Perényi legte den Kassenbericht vor, demgemäss letztlich die Einnahmen 12.609 Kronen und die Ausgaben 12.575 Kronen ausgemacht haben.

Die Neuwahl der gewesenen Funktionäre ging einhellig von statten, nur der Ausschuss wurde mit einigen neuen Mitgliedern ergänzt.

Berichte über den Kongress und andere Angelegenheiten müssen wir jetzt Raummangels halber vorenthalten.

Résumé du dernier Numéro.

VII-ème Année No. 3—4.

L'enfant unique.

Par : Dr. Ladislav Nogrády.

Discours tenu à la Séance publique de la Société, le 8 février, 1913.

L'idée qui a inspiré les recherches dont l'auteur a rendu compte, était celle de la nécessité de préciser les causes du système de l'enfant unique. Ce système est en honneur dans tout le pays et il cause des ravages parmi le plus grand trésor de la nation : savoir les enfants. Nous considérons cette cause, comme celle de la nation et celle du monde enfantin. Pour ces deux raisons il faut que le pédologue s'occupe de cette question.

La Société a rédigé des questionnaires qu'elle a envoyés aux maîtres d'écoles de chaque région du pays où le système de l'enfant unique est le plus répandu. Les réponses ont bien démontré la propagation de cet usage dans les différents endroits du pays, selon la religion, la langue maternelle, le métier des parents, la fortune, ainsi que l'influence de ce système sur le bien-être des habitants et sur leur moralité. D'autres réponses avaient trait à la personnalité de l'enfant unique, faisant connaître son état physique, psychique et moral.

C'est dans une question économique qu'il faut chercher la cause la plus sérieuse de ce système de l'enfant unique. Le peuple ne veut pas que la terre soit partagée. Le fils unique de parents riches épouse plus volontier la fille unique d'une autre famille aisée et c'est cette manière que la fortune augmente. Pour les pauvres gens, l'enfant est un fardeau qui empêche la mère de travailler; la cherté des vivres leur rend la vie très pénible. *M. Nogrády* mentionne en outre parmi les causes diverses certains moyens préventifs fort répandus; puis la mode, l'habitude, l'émigration, le mariage de gens trop jeunes, le service militaire etc.

En voyant le peuple hongrois pratiquer le système de l'enfant unique, essentiellement par une raison d'ordre économique il serait tout naturel de croire que dans ces endroits-là du pays, la fortune du peuple soit plus grande qu'en d'autres lieux. Mais ce n'est pas le cas!

Les réponses obtenues par nos recherches attestent que la fortune des familles à enfant unique n'est pas aussi prospère qu'on le croirait. La richesse n'augmente pas dans ces villages-là, mais elle croît plutôt dans les familles pauvres ou il y a beaucoup d'enfants et par conséquent plus de bras. L'auteur cite plusieurs réponses, reçues de différentes parties de la Hongrie. Ce sont des lettres qui donnent un triste témoignage de la déchéance morale qui résulte de cet abus. Selon ces réponses, dans les villages à enfant unique le niveau moral est plus bas que dans les autres villages: l'alcoolisme y règne et la foi s'y perd. Nombre de femmes y meurent des suites de manoeuvres abortives; sinon elles restent faibles et malades.

M. Nógrády fait ensuite la description du caractère de l'enfant unique. Cet enfant est gâté par ses parents, mal élevé et il est fréquemment chétif. Souvent il est anémique, nerveux, scrofuleux etc. La faiblesse des parents pour les enfants uniques les rend débiles physiquement et moralement. Le caractère de l'enfant unique est mûr avant l'âge. Il en comprend plus long de la vie que les autres enfants et sait des choses qu'il ne devrait pas encore savoir. Plus tard il fondera une famille ou il continuera le même système c'est ainsi que toute la société du pays sera contaminée. Cette société aura une morale toute différente de celle ou il y aura plusieurs enfants.

Il faut donc lutter contre cet abus! Les moyens à employer sont différents selon les causes du danger. Ou les causes économiques dominent, il faut améliorer les circonstances financières. Il faut que les sages-femmes remplissent gratuitement leurs fonctions dans les villages et que les médecins soignent sans honoraires les enfants au dessous de 12 ans. On recommande aussi d'accorder quelques dégrèvements d'impôts aux familles nombreuses. Il faut empêcher les mariages fréquents entre de trop jeunes gens; car les parents des jeunes mariées ne permettent pas que leurs filles soient mères trop jeunes. Il faut également mettre le peuple en garde contre les agents et les réclames des moyens préventifs. Enfin l'auteur recommande d'organiser la lutte contre le système de l'enfant unique dans tout le pays et dans ce combat l'instruction du peuple jouera le rôle principal: Il serait nécessaire de rédiger sur ce sujet des livrets qui puissent ramener le coeur du peuple à des idées plus saines. Le maintien de la race hongroise, sa protection morale et sanitaire valent bien cette peine!

Le classement des écoliers.

Par : Dr. C. Bognár.

Il est certain que la façon usitée de nos jours de donner de notes aux écoliers est bien sujette à réforme vu le classement peut-être très nuisible aux enfants s'il n'est pas juste ou si ces derniers croient qu'il ne l'est pas. On revient souvent à la question : «Jusqu'à quel point les notes données aux écoliers les incitent-elles au travail?» Ceux qui sont pour le classement disent que sans cela les enfants n'apprendraient rien, ou très peu. Les adversaires du classement prétendent, au contraire, qu'il ne faut pas encourager les enfants à l'étude par des procédés extérieurs, mais qu'il faut les encourager à s'intéresser aux sujets d'études et au travail désintéressé. L'auteur de cet article a fait une expérience dans la 2-ème classe d'un lycée de garçons et d'une école secondaire des jeunes filles. Il a dit aux élèves à la fin du premier semestre de l'année scolaire, que les professeurs ne leur donneraient plus de notes à partir de ce moment mais qu'ils devaient malgré cela bien apprendre leur leçon. M. le Docteur Bognár a choisi une leçon dont le sujet était tout nouveau aux enfants et il dépendait de l'application de la même journée que l'élève sut ou non la leçon donnée. Parmi les filles aucune n'avait fait durant ce jour un progrès plus sensible que d'habitude; parmi les garçons il y en avait un qui témoignait d'un meilleur résultat. Les autres garçons ont tous moins bien récité leur leçon que d'habitude. Durant la leçon indiquée l'attention et l'intérêt des enfants n'était pas moindres qu'aux leçons précédentes et leur conduite était également la même que de coutume. Récapitulons : L'abolition des notes données aux écoliers n'a aucune influence sur leur travail fait à l'école; mais elle influe beaucoup sur celui qu'ils font chez eux. C'est alors que leur zèle diminue sensiblement. Les expériences faites jusqu'ici sur cette question ne sont pas encore suffisantes et on ne peut former un jugement définitif. Il est indispensable de faire encore des recherches dans ce domaine et d'étudier les expériences bien consciencieusement.

Tendances et aspirations nouvelles dans la domaine du travail manuel intuitif.

Par : M. L. Nagy.

Compte rendu d'une partie de l'exposition de Pédologie.

La Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant a organisé une Exposition de Pédologie annexée au I-er Congrès National de

Pédologie et par cette exposition, elle a rendu un signalé service à la cause du travail intuitif. Le bon effet de cette exposition se manifesta dans le chaleureux accueil de la part du public profane et des pédagogues. En général la sympathie pour le travail spontané se fait jour de plus en plus et il est préféré aux travaux dirigés. La propagation rapide de ce mode de travail dérive de ce qu'il est conforme à la nature. Dans sa description *M. Nagy* rend compte des objets exposés par les Ecoles primaires, les Ecoles de Jeunes Filles et les Ecoles Maternelles. Les écoles moyennes (lycées etc.) se sont tenues hélas ! loin de l'Exposition. Ont envoyé des objets : l'Ecole pour les enfants nerveux, l'Ecole pour arriérés, les classes de perfectionnement etc.

I. Les collections des écoles primaires étaient les plus intéressantes de l'Exposition. Dans les séries d'objets exposées on a très bien pu remarquer les différentes tendances cultivées dans le travail intuitif. Au premier rang, il faut mentionner celle qu'on appelle : *tendance artistique*. Le représentant de cette méthode est *M. Urhegyi*, instituteur de l'école primaire annexée à l'Ecole Normale, rue Felső-Erdősor. Il emploie le dessin spontané des enfants dans l'enseignement de l'histoire de la Hongrie et de l'histoire naturelle. Les enfants ont-ils appris à l'école un certain événement ou ont-ils achevé un chapitre de leur livre, le maître leur dit alors de faire un dessin sur le sujet appris. Ensuite ils doivent faire une description orale du sujet du dessin. Les dessins sur les événements historiques ne sont pas de simples reproductions. Les actions, que les enfants ont saisi l'une après l'autre doivent être représentées et l'association abstraite des idées doit être rendue d'une manière concrète. Ces dessins enfantins qui semblent très primitifs, possèdent la qualité fondamentale des oeuvres d'art : la diversité des idées directes ou schématiques. Il est indiscutable que la méthode d'Urhegyi soit possible à pratiquer non seulement dans le domaine du dessin, mais dans toutes les autres manières de s'exprimer.

Cette même tendance est représentée par *Mme Takács-Berényi*, institutrice à l'Ecole Maternelle de Ó-Verbász. Elle tourne l'imagination des petits enfants de 5 à 6 ans vers un certain but ; les enfants récitent de petites fables et jouent à des jeux inventés par eux-mêmes.

2. La tendance qui ferait entrer le travail intuitif de l'enfant *au service de l'instruction* était largement représentée à l'Exposition. A cet effet les travaux exposés par *M. Biró*, instituteur à Miskolc, étaient des plus instructifs. *M. Biró* a exposé le sujet de la leçon de géographie faite à la III-ème classe de l'école primaire modelé en terre glaise par les élèves. La longue série de ces travaux

commence par la représentation d'une maison très simple et finit par le relief de la ville de Miskolc. On peut classer dans ce groupe l'exposition des partisans de la méthode «Seinig». Il n'y avait encore que très peu de choses exposées concernant cette méthode. Ces travaux sont faits en relation avec les sujets d'études sous la direction du maître. Leur but est d'apprendre à l'enfant à reproduire ce qu'il a appris non-seulement par des mots mais aussi par ses mains. La méthode «Seinig» se répandra sans doute dans toutes nos écoles; mais notre Exposition de Pédologie a bien démontré que l'éducation manuelle est une question beaucoup trop compliquée pour être résolue par la méthode incomplète de Seinig. Cette méthode n'a sa raison d'être que dans certaines branches de l'enseignement, telles que la physique, la chimie, etc.

Parmi les pédagogues hongrois ayant exposé des ouvrages enfantins, MM. *Diviaczky et Krizsán* sont ceux dont la méthode est la plus proche de celle de Seinig. Ces deux instituteurs ont fait faire aux enfants des objets en papiers, en bois, en terre glaise etc. *M. Tóth*, instituteur, met le travail spontané des enfants en relation avec le calcul, dans la 1-ère classe de l'école primaire.

L'exposition de l'école d'application de la Haute Ecole des Instituteurs et des Institutrices montrait tous les travaux faits par les enfants durant les leçons d'histoire de géographie et d'histoire naturelle. Cette école a employé tous les moyens de s'exprimer, tels que le dessin, le modelage, la composition hongroise etc. Quand les maîtres de cette école expliquent quelque chose aux enfants, ceux-ci doivent reproduire le sujet de l'enseignement en argile on faire là-dessus des dessins etc.

II. *L'Exposition des Ecoles Maternelles* témoignait du glorieux avancement des tendances pédologiques dans les écoles maternelles. Les institutrices de ces écoles fournissent les matériaux du travail et donnent l'idée aux enfants, l'élaboration est facultative. *Mlle Stelly et Mme Takács-Berényi* font travailler les petits de cette manière. On était surpris de voir à l'Exposition, nombre de travaux enfantins d'une variété inouïe; ils étaient faits en tiges de maïs, en écorce, en argile, en bâtonnets, à l'aide des parties résistantes de la tête de pavot, etc. Les petits peuvent se servir de tout, pour faire ces ouvrages d'imagination.

III. *Travail manuel des Jeunes filles*. Il était représenté à l'Exposition sous forme de projets de travaux manuels dont une partie trouve son origine dans le dessin. L'institutrice propose aux jeunes filles les motifs d'ornement et elles les invite à faire des dessins pour objets quelconques: tapis de table, mouchoir, napperon, éventail, col brodé etc. Dans le second groupe on a vu des travaux

dont le modèle n'avait pas été dessiné à l'avance. L'institutrice ayant enseigné aux jeunes filles un travail manuel quelconque, le crochet ou le tricot, leur a dit de faire d'après leur imagination une petite brassière ou quelque chose de semblable.

Conclusion : Le résultat de l'Exposition de Pédologie a prouvé que, chez nous l'emploi du système de l'éducation manuelle fait des pas rapides. En Hongrie des tendances nouvelles sont en train de se développer dans le domaine du travail intuitif, libre des influences étrangères, et nos pédagogues cultivent volontiers et avec prédilection l'oeuvre très importante de cette réforme d'enseignement.

Mouvement de Pédologie.

VII-ème Assemblée Générale de la Société. La Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant s'est réunie en Assemblée Générale, le 16 mars 1913, sous la Présidence de M. le Comte de Teleki. Cette assemblée était une séance solennelle de pédagogues et de pédologues venus à Budapest des endroits les plus reculés de la Hongrie. La Société a célébré le dixième anniversaire de sa fondation.

M. le Comte de Teleki dans son allocution a relevé que les 10 ans écoulés dans la vie de notre Société n'étaient que les années nécessaires à lutter contre l'indifférence témoignée à nos efforts.

Aujourd'hui, la Société est entourée d'un grand nombre de protecteurs.

M. Ballai, secrétaire, lit ensuite l'historique de la Société depuis sa fondation; cette description a fait ressortir le travail scientifique et très intense de la Société.

M. Mosdóssy, Inspecteur des Ecoles de Budapest fait la proposition d'immortaliser en un procès-verbal les noms de ceux qui ont frayé la route à la pédologie en Hongrie, savoir MM. de *Teleki*, de *Náray-Szabó*, de *Bárczy*, de *Ranschburg*, de *Nagy*. Le Président laisse ensuite la parole à *M. Nógrády* qui, dans une allocution chaleureuse, a fêté le vice-président de la Société et en même temps son fondateur, *M. Nagy*, dont le travail ardent a soutenu et développé la Société au prix de mille difficultés. Nous mentionnons les paroles suivantes de *M. Nógrády* : «Vous êtes à jamais le modèle de l'instituteur hongrois, vous qui travaillez toujours et ne perdez jamais courage; qui vous fatiguez sans cesse sans vous plaindre, qui donnez constamment et n'acceptez rien en retour. Vous sacrifiez tous les trésors de votre vie à la bonne cause: votre intelligence votre coeur et chaque instant de votre existence. Maître!

nous vous contemplons avec attendrissement et nous souhaitons que vous soyez encore très longtemps notre guide et nous vous suivrons !»

Après cet émouvant discours *M. Nógrády* a remis à *M. Nagy* «*L'Album Ladislas Nagy*» un beau livre, que *M. Nógrády* a formé d'oeuvres des pédologues hongrois chacun ayant écrit un article original en l'honneur de leur maître.

M. Nagy, très ému, a remercié de l'ovation. Il écarte les louanges à sa personne, car ce qu'il a fait, dit-il, était du à une impulsion intérieure. Il serait malheureux s'il ne pouvait travailler pour la Pédologie Hongroise. Après ces paroles qu'on a écouté avec attention et la sympathie la plus vive le public nombreux a fêté avec enthousiasme et chaleur son bien-aimé vice-président.

Ensuite *M. Gyulai*, secrétaire a lu son rapport des faits du dernier exercice.

M. Perényi, trésorier, a fait son rapport financier de l'Année 1912 et enfin on a élu le Bureau.

M. Nagy a communiqué la proposition du Comité à l'Assemblée jubilaire d'accepter l'élection de *M. E. Claparède*, pédologue célèbre, comme membre d'honneur de la Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant.

L'Assemblée a adopté la proposition à l'unanimité.

Après la séance de l'Assemblée Générale eut lieu l'inauguration de l'Exposition de Pédologie qui était annexée au Congrès de Pédologie.

Le manque de place nous oblige à remettre la description du Congrès au prochain Numéro de notre Bulletin.

Figyelmeztetés. *Az alapszabályok értelmében a tagsági díj beküldését kéri a pénztáros.*

A Gyermektanulmányi Könyvtár

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság könyvkiadó vállalatot létesített Gyermektanulmányi Könyvtár címen.

Eddig megjelent az első kötet:

Nógrády László dr. A gyermek és a játék (második kiadás). Sajtó alatt.

Ranschburg Pál dr. Tanulmányok. 2 kötet.

Grósz Gyula dr. Gyermekegészségtan.

Az 1912–14. évi ciklusban még a következő művek fognak megjelenni:

Binet A. Modern ideák a gyermekről.

Nagy László. A gyermek izlése.

Duprat. A fiatalkorú bűnösök.

Gaal Mózesné. Fiamról — fiannak.

Vértés O. József dr. A gyermek emlékezete.

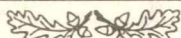
Hervey E. A modern gyermek.

Schuyten. A nő nevelése.

Nógrády László dr. A mese.

E hároméves ciklus könyvsorozatának (9 kötet) előfizetési ára **45 korona**, mely összegből évenként 15–15 korona fizetendő, illetőleg **minden kötet átvételekor 5–5 korona**. Ezek könyvárusi ára jóval nagyobb lesz.

Megrendelések és pénzküldemények a vállalat szerkesztőjéhez **Nógrády László dr.** főgimnáziumi tanárhoz, Budapest, X., Delej-u. 1. szám alá küldendő.

A gyermektanulmányozás módszerei különös figyelemmel a kisdedkorra. Irta *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára. Lényegesen bővített második kiadás ára 80 fillér.

A siketnéma és a vak gyermekek erkölcsi világa. Irta *Herodek Károly*, a vakok országos intéze tének igazgatója. Ára 60 fillér.

A vakok érzékszervei. Irta *Lovách József*. Ára 60 fillér.

A nevelés lélektana. Tanulmány Welton I. angol műve nyomán. Irta *Szlányi Lajosné*. Ára 80 fillér.

Az egyke-gyermek. Irta *dr. Nógrády László*. Ára 70 fillér.

A kültelki gyermekek élete és jövője. Irta *Nemes Lipót*. Ára 70 fillér.

Közelébb megjelennek:

A gyermekek tanuzása. Irta *dr. Angyal Pál* egyetemi tanár.

Ujabb gyermektanulmányi eredmények. Irta *Nagy László*.

A gyermekjátékok és a népmisteriumok. Tanulmány. Irta *Eötvös Károly Lajos*.

Most jelent meg 136 oldalon:

A gyermeknevelés Kis Kátéja

A magyar nép számára. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság megbizásából írta 16 szakíró. Bolti ára 1 korona. Tömeges (legalább 10 példány) megrendelés esetén 80 fillér.

Megrendelhetők a Gyermektanulmányi Társaság kiadóhivatalában: Budapest, VIII. kerület, Mária Terézia-tér 8—9. Gyermektanulmányi Múzeum.